

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra obchodu a financí

Bakalářská práce

Zahraniční obchod Ruska

Tasseken Aigerim

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Aigerim Tasseken

Ekonomika a management

Název práce

Zahraníční obchod Ruska

Název anglicky

Russian foreign trade

Cíle práce

Cílem práce je identifikovat změny ve vývoji teritoriální a komoditní struktury zahraničního obchodu Ruské federace v období let 2014 až 2021. Práce primárně identifikuje dopady obchodních restrikcí souvisejících s vývojem Rusko-Ukrajinských vztahů v letech 2014-2021 a dále pak jsou taktéž analyzovány dopady krize způsobené pandemií COVID 19.

Metodika

První část bakalářské práce je teoretická. Zahrnuje přehled hlavních ekonomických teorií a politik používaných v zahraničním obchodu. Základní metody použité v této části jsou obecné vědecké prostředky vnímání: pozorování, zobecnění, komparace, dedukce a indukce, dialekticko-materialistický přístup, deskriptivní a komparativní analýza.

V praktické části použity srovnávací a popisné metody, metody systému a metody statistické analýzy ekonomických funkcí. Data ohledně zahraničního obchodu Ruska jsou převážně čerpána z odborných materiálů, ze statistik Federální celní služby Ruské federace, Federální služby státní statistiky a Centrální banky Ruské federace.

Doporučený rozsah práce

40 stran

Klíčová slova

Zahraniční obchod, export, import, obchodní politika, obchodní bilance, Ruská federace, sankce vůči Rusku.

Doporučené zdroje informací

BENEŠ, V. *Zahraniční obchod : [příručka pro obchodní praxi]*. Praha: Grada, 2004. ISBN 80-247-0558-3.

CIVÍN, L. – ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE. PROVOZNĚ EKONOMICKÁ FAKULTA. *Teorie, politika a praxe mezinárodního obchodu*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2020. ISBN 9788021330627.

Federální celní služba Ruské federace – Import-export nejdůležitějšího zboží v lednu 2020. [online]. [cit. 2021-07-07]. Dostupné z: <https://customs.gov.ru/press/federal/document/230610>

Federální služba státní statistiky Ruské federace – Ruský zahraniční obchod – roční údaje. [online]. [cit. 2021-07-07]. Dostupné z: <https://ru-stat.com/analytics/8316>

HELPMAN, E. – KRUGMAN, P R. *Market structure and foreign trade : increasing returns, imperfect competition, and the international economy*. Cambridge: The MIT Press, 1999. ISBN 0-262-58087-.

KALÍNSKÁ, E. (2010). *Mezinárodní obchod v 21. století*. Praha: Grada Publishing

SVATOŠ, M. *Zahraniční obchod : teorie a praxe*. Praha: Grada, 2009. ISBN 978-80-247-2708-0.

Tsedilin, L. I. (2014). *Protekcjonismus v ruské hospodářské politice: Institucionální historické zkušenosti*, S. 7. M.: Institute of Economics RAS.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra obchodu a financí

Elektronicky schváleno dne 30. 7. 2021

prof. Ing. Luboš Smutka, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 5. 10. 2021

Ing. Martin Pelikán, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 30. 11. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci „Zahraniční obchod Ruska“ jsem vypracovala samostatně pod vedením vedoucího bakalářské práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autorka uvedené bakalářské práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušila autorská práva třetích osob.

V Praze dne 30.11.2022 _____

Poděkování

Ráda bych touto cestou poděkovala svému vedoucímu bakalářské práce Ing. Lubošovi Smutkovi, PhD., za cenné rady při tvorbě bakalářské práce a za výborný dohled. Dále bych chtěla poděkovat své rodině a přátelům, kteří mě během celého studia podporovali.

Abstrakt

Tato práce je zaměřena na analýzu zahraničního obchodu Ruské federace, v kontextu měnících se světových podmínek. Autor srovnává ukazatele zahraničního obchodu před a po uvalení sankcí EU vůči Rusku v roce 2014 a také zkoumá změny, ke kterým došlo během koronavirové krize. Většina informací byla čerpána z oficiálních stránek Světové obchodní organizace, Federální služby státní statistiky RF (Rosstatu), Federální celní služby RF a Centrální banky RF. Metodická a praktická část jsou v této práci provázané.

Závěr práce stanoví, jak byly ovlivněny sankce z roku 2014 a pandemie COVID-19 na zahraniční obchod Ruské federace.

Klíčová slova: Ruská federace, sankce, pandemie COVID-19, zahraniční obchod, export, import.

Abstract

This thesis is aimed at analyzing the foreign trade of the Russian Federation, in the context of changing world conditions. The author compares the indicators of foreign trade before and after the imposition of EU sanctions against Russia in 2014, and also examines the changes that occurred during the coronavirus crisis. Most of the information was taken from the official website of the World Trade Organization, the federal state statistics service of the Russian Federation (Rosstat), the Federal Customs Service of the Russian Federation and the Central Bank of the Russian Federation. The methodical and practical parts are interrelated in this work.

The conclusion of the work establishes how the sanctions of 2014 and the covid-19 pandemic affected the foreign trade of the Russian Federation.

Key words: Russian Federation, sanctions, covid-19 pandemic, Foreign Trade, export, import.

Obsah

1 Úvod.....	8
2 Cíl práce a metodika	9
3 Teoretická východiska	11
3.1 Podstata a formy zahraničního obchodu	11
3.1.1 Podstata zahraničního obchodu	11
3.1.2 Komoditní struktura RF	12
3.1.3 Teritoriální struktura RF	15
3.2 Sankce a jejich typy	20
3.2.1 Pojem a příčiny sankcí	21
3.2.2 Typy sankcí.....	22
3.3 Pandemie koronavíru	23
4 Faktory působící na zahraniční obchod RF	26
4.1 Otevřenost ekonomiky Ruska	26
4.2 Měnový kurz	27
4.3 Inflace.....	28
4.4 Obchodní politika RF.....	28
5 Praktická část práce	30
5.1 Vývoj Ruského zahraničního obchodu po uvalení sankcí	30
5.1.1 Změny v teritoriální struktuře zahraničního obchodu RF	32
5.1.2 Změny v komoditní struktuře zahraničního obchodu RF	36
5.2 Vývoj během pandemické krize	38
6 Závěr.....	42
7 Seznam použitých zdrojů	44
8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratek.....	47
8.2 Seznam obrázků	47
8.3 Seznam tabulek	47

1 Úvod

Ekonomika každé země se formuje a získává charakteristické rysy pod vlivem mnoha faktorů. Na jedné straně jsou to vnitřní ekonomické a politické faktory jako je lidský kapitál, přírodní zdroje, inovační a produkční potenciál, úroveň sociálních, finančních a politických institucí. Na druhou stranu je dobře známo, že současný svět je velmi globalizovaný a je těžké si představit, že by se ekonomika země vyvíjela absolutně izolovaně od zbytku světa, proto nelze zapomenout na velký vliv vnějších faktorů.

Existuje však mnoho problémů, které globalizaci brání. Mezi hlavní výzvy posledního desetiletí patří mezinárodní ekonomické sankce a koronavirová pandemie, které významně ovlivnily stav ekonomiky a zejména zahraničního obchodu mnoha zemí. Typickým a zároveň nejaktuálnějším příkladem jsou změny v zahraničním obchodě Ruské Federace, která se stále více izoluje v důsledku uvalení ekonomických sankcí na tuto zemi ze strany západních států.

Růst ruské ekonomiky je silně závislý na těžbě ropy a zemního plynu a jejich vývozu. Díky exportu těchto surovin má Rusko prakticky trvale zajištěn přebytek běžného účtu. Avšak tato závislost ruské ekonomiky na exportu surovin je hlavní hrozbou a omezením hospodářského růstu. Vzhledem k krizovým okolnostem posledního desetiletí roste význam této problematiky. Průměrné tempo růstu ruské ekonomiky za posledních 10 let bylo kolem 1%. Tak nízká hodnota byla z velké části způsobena globálními krizovými jevy a také lokálními problémy Ruska.

Výrazný pokles obrátu zahraničního obchodu v letech 2014-2015 byl způsoben prudkým zhoršením společensko-politických vztahů s Ukrajinou, následným znehodnocením rublu a poklesem cen za energetické zdroje, které do roku 2015 tvořily téměř polovinu ruského exportu.

Další nečekanou překážkou rozvoje zahraničních ekonomických vztahů Ruska se stala pandemie koronaviru, která postihla celý svět, což vedlo k omezení mezinárodního obchodu. Pod vlivem tohoto faktoru se obchodní obrát Ruska opět snížil na 567 miliard USD.

Hlavním obchodním partnerem Ruské federace je dlouhodobě Evropská unie. Avšak v průběhu druhého desetiletí 21. století Rusko začalo více zaměřovat na rozvoj obchodních vztahů s Čínou, což výrazně snížilo podíl Evropské unie na zahraničním obchodu RF.

2 Cíl práce a metodika

Aktuálnost zkoumaného tématu spočívá v tom, že Ruská federace v posledním desetiletí neustále zažívá vliv sankcí a poslední 3 roky i důsledky pandemické krize, způsobující strukturální změny v ekonomice, které je třeba neustále analyzovat, předpovídat a vyrovnávat. Přínos této práce spočívá v tom, že její závěry mohou sloužit jako podklad pro předpovídání budoucích dopadů nově uvalených sankcí na základě minulého vývoje.

Cílem této práce je identifikace změn v teritoriální a komoditní struktuře zahraničního obchodu Ruské Federace, v období let 2014 až 2021, v kontextu mezinárodních obchodních sankcí a koronavirových opatření.

Práce vychází především z údajů Světové obchodní organizace, Federální služby státní statistiky Ruska (Rosstatu), Federální celní služby a Banky Ruska a odborných literárních zdrojů, které budou uvedeny na konci této práce.

Pro pochopení dopadů a hodnocení efektivity sankcí je důležité rozumět jejich teoretickému konceptu, formám a cílům. Právě proto se třetí kapitola této práce věnuje teorii zahraničního obchodu a problematice sankcí, vysvětlení jejich cílů a typů. Tyto aspekty budou podrobně prozkoumány pomocí analýzy odborných literárních zdrojů a popsány za pomoci deskripce. Čtvrtá kapitola práce je věnována charakteristice základních makroekonomických ukazatelů Ruska, jejichž vývoj má vliv na zahraniční obchodní vztahy země. Pátá kapitola práce je zaměřená na zahraniční obchod Ruska, a konkrétně na jeho změny pod vlivem sankcí a koronavirových opatření. Ve všech případech bude popsán historický podtext, který zapříčinil použití sankčních opatření. Kromě tak očividných aspektu obchodu, jakými jsou jeho teritoriální a komoditní struktura, budou prozkoumány hlavní změny obchodní politiky státu. První takovou změnou je politika substituce dovozu, nebo nahrazení dovozu zahraničního zboží, poptávaného na domácím trhu, zbožím národní výroby. Tato kapitola má za cíl přinést pohled na ovlivnění ruského zahraničního obchodu uvalením hospodářských sankcí a omezením přeshraničního pohybu v souvislosti s COVID-19. V rámci tohoto cíle budou popsány změny v objemech ruského obchodu, identifikovány položky exportu a importu, které utrpěly nebo naopak dostaly po uložení sankcí podnět k rozvoji a analyzována geografická struktura zahraničního obchodu před a po uvalení sankcí.

V této kapitole bude použita analýza statistických dat, dostupných z oficiálních veřejně přístupných databází ruských federálních úřadů, jakými jsou Centrální banka Ruska, Federální služba státní statistiky a oficiální stránky ministerstev, dále pak z publikací a

datových bank mezinárodních organizací. Analýza bude prováděna na základě kvantitativního vývoje (vývoj objemu realizovaného zahraničního obchodu Ruska se zeměmi Evropské unie) a kvalitativního vývoje (změny v komoditní a teritoriální struktuře).

Pro účely tohoto výzkumu bude zohledněna časová osa rozdělena do dvou úseků – od roku 2014 do roku 2019, a pak roky 2020-2021. První úsek začíná konfliktem Ruska na Ukrajině a uvalením ekonomických sankcí. Rok 2019 je zvolen jako poslední rok dané periody, jelikož na začátku roku 2020 došlo k vypuknutí pandemie COVID -19, která výrazným způsobem dokázala změnit veškerou ekonomickou situaci ve světě. Z toho důvodu bude analýza zahraničního obchodu (období 2020 až 2021) provedena s ohledem na vliv ekonomických důsledků koronavirové krize.

Poslední kapitola práce je věnována zhodnocení dílčích výsledků práce a formulování závěrů ohledně dopadu ekonomických sankcí a pandemické krize na zahraniční obchod RF.

Hodnoty exportu a importu jsou uvedeny v amerických dolarech.

Komoditní nomenklatura Euroasijské ekonomické unie (EAEU) je klasifikátor zboží, používaný celními orgány a účastníky zahraniční ekonomické aktivity pro celní operace.

V celní statistice zahraničního obchodu se používá rozdělení zahraničního obchodu podle skupin zemí: SNS, EU. Mezi země SNS patří: Ázerbájdžán, Arménie, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldavská republika, Rusko, Tádžikistán, Turkmenistán, Uzbekistán. Země Evropské unie jsou: Belgie, Bulharsko, Maďarsko, Německo, Řecko, Dánsko, Irsko, Španělsko, Itálie, Kypr, Lotyšsko, Litva, Lucembursko, Malta, Nizozemsko, Polsko, Portugalsko, Rumunsko, Slovensko, Slovinsko, Finsko, Francie, Chorvatsko, Česká republika, Švédsko, Estonsko (Customs.ru, 2022).

3 Teoretická východiska

Obchod je nedílnou součástí tržních ekonomik a jednou z nejstarších forem společenských vztahů. Dle Encyklopedie zahraničního obchodu (Cinkl, 1986) vznikl obchod „důsledkem existence různých vlastníků výrobních prostředků na jedné straně a vlastníků vyrobené produkce na druhé straně“.

Pojem zahraniční obchod podle Štěrbové (2013) můžeme vymezit jako obchod jedné národní ekonomiky se svým okolím, tj. s jednou či více jinými národními ekonomikami, příp. také jako obchod jednoho státu s jinými státy, shodují-li se jejich hranice s hranicemi ekonomik.

3.1 Podstata a formy zahraničního obchodu

3.1.1 Podstata zahraničního obchodu

Naše planeta má obrovské zásoby přírodních zdrojů a teoreticky si lze přestavit, že si každá země může vyrobit jakékoliv zboží, které potřebuje. Ale tyto zdroje jsou nerovnoměrně rozloženy, tj. v některých zemích je přebytek a v jiných nedostatek. Na druhé straně země mají různou úroveň výrobních technologií a někdy pro ně bude méně nákladné určité zboží dovést ze zahraničí. Možných důvodů, proč se země liší ve výrobních nákladech, lze nalézt spoustu: např. rozdílné klimatické podmínky, rozdílné primární vybavení surovinami, rozdílné kvalifikační struktury obyvatelstva apod. Proto se nenajde ani jedna země na světě, která nevyužívá služby a zboží z jiných zemí (Beneš, 2004).

Tím se dostáváme k podstatě mezinárodního obchodu, kterou lze vysvětlit pomocí teorie komparativních a absolutních výhod. Ekonomická teorie komparativní výhody říká, že pro jakýkoli stát je výhodnější zaměřit se na výrobu a vývoz těch statků, které dokáže vyrobit s relativně nižšími náklady než jiné země, a naopak dovážet ty statky, které by vyráběl s relativně vyššími náklady. Země, která má u některého zboží nízké výrobní náklady, zatímco u jiného vysoké, se může specializovat na levnější zboží a vyvážet ho. Naopak zboží s vysokými výrobními náklady může přestat vyrábět (nebo částečně omezit jeho výrobu) a raději ho dovážet.

Podle teorie absolutních výhod, pokud je jakákoli země schopna vyrábět určité statky efektivněji, tedy s vyšší produktivitou než ostatní země, má absolutní výhodu a díky nižším nákladům může stanovit nižší prodejní cenu. Pro všechny další státy je ekonomičtější tyto statky dovážet, neboť je to nejlevnější varianta. Země se tedy specializují na výrobu určitých skupin zboží, které si navzájem směňují a získávají tak vzájemný prospěch (Civín, 2020).

Pro další analýzu zahraničního obchodu a jeho struktury je nezbytné stanovit komparativní výhody a nevýhody ruské ekonomiky. Mezi komparativní výhody ekonomiky Ruské federace patří:

- velká rozloha,
- dobrá surovinová základna,
- vysoká vzdělanost obyvatelstva,
- velkosériová výroba (výnosy z rozsahu),
- rozvinutá sociální a kulturní sféra (věda, kultura a vzdělání).

Na druhou stranu ruská ekonomika má řadu komparativních nevýhod:

- závislost na exportu surovin,
- nepříznivé klimatické podmínky na většině území země,
- technologická zaostalost,
- migrace vysoce kvalifikovaných odborníků do zahraničí,
- korupce a stínová ekonomika.

3.1.2 Komoditní struktura RF

V současné době může mít zahraniční obchod jak tradiční formy: export, import a reexport, tak i řadu forem s nestandardními tržními vztahy, mezi které patří zušlechťovací styk, merchantingové obchody atd (Štěrbová, 2013).

Export neboli vývoz zboží znamená, že je prodáváno na zahraniční trhu. Ekonomická efektivita exportu je dána tím, že země vyváží produkty, jejichž výrobní náklady jsou nižší než v jiných částech světa. Výše zisku v tomto případě je daná poměrem národních a světových cen produktu. Export se dělí na přímý a nepřímý. Přímý export znamená, že vývozce prodává své produkty přímo dovozci bez zapojení třetích osob. Nepřímý export se provádí prostřednictvím zprostředkovatele, který nakupuje určité zboží v tuzemsku a prodává v zahraničí.

Při importu neboli dovozu zboží země nakupuje zboží, jehož výroba pro ni v současnosti není rentabilní. Ekonomická efektivnost importu znamená ekonomický prospěch, který země získává díky rychlému uspokojení svých potřeb určitého zboží, v důsledku dovozu a uvolnění zdrojů vynaložených na výrobu takového zboží v rámci vlastní výroby (Semenova, 2015). Import se stejně jako export dělí na přímý a nepřímý. Přímý import znamená, že společnosti

nakupují zboží přímo od zahraničních výrobců. Nepřímý dovoz je nákup zahraničních zboží nebo služeb tuzemskými společnostmi, prostřednictvím tuzemských zprostředkovatelů.

Celkový objem vývozu a dovozu je obrat zahraničního obchodu této země se zahraničím. Obchodní bilance je naopak výsledkem rozdílu mezi vývozem a dovozem. Země vykazuje kladné saldo obchodní bilance, pokud vývoz zboží ze země převyšuje dovoz do ní (vývoz je větší než dovoz). V opačném případě je výsledkem záporné saldo obchodní bilance.

Rosstat definuje export jako vývoz zboží z území Ruské federace bez povinnosti zpětného dovozu. Export zahrnuje jak vývoz zboží vyrobeného v tuzemsku, tak i reexport zboží. Za tuzemské zboží se považuje i zboží zahraničního původu dovezené do tuzemska a podrobené významnému zpracování, které mění jeho hlavní kvalitativní nebo technické vlastnosti. Import je definován jako dovoz zboží na území Ruské federace, bez povinnosti zpětného vývozu. Dovozy zahrnuje dovážené zboží určené pro spotřebu a zboží dovážené na území státu v souladu s reimportem (Rosstat, 2022).

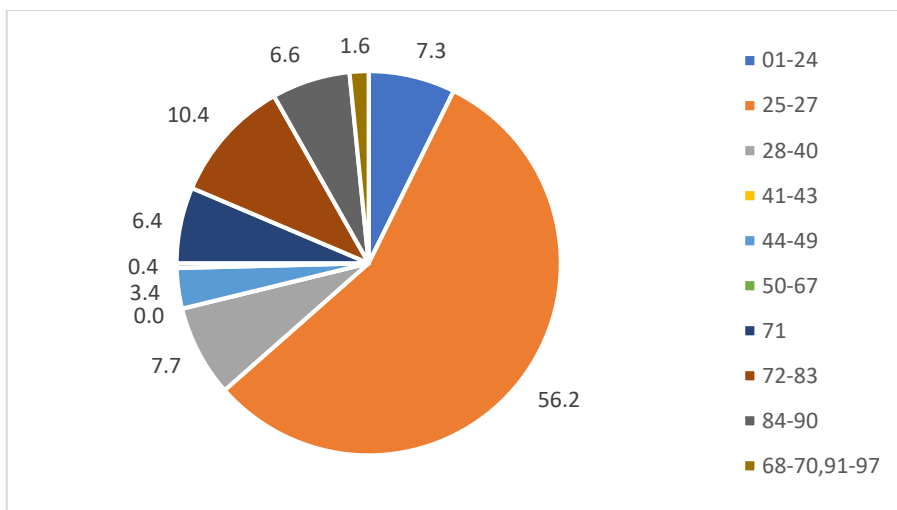
Tabulka 1 Vývoj zahraničního obchodu Ruska v letech 2014-2020

	Obrat	Vývoz	Dovoz	Bilance	Změna proti předchozímu roku v %	
					vývoz	dovoz
v mil. USD						
2014	804 681	496 806	307 875	188 931	-	-
2015	534 440	341 419	193 021	148 398	-31,28	-37,31
2016	473 438	281 850	191 588	90 262	-17,45	-0,74
2017	591 486	353 102	238 384	114 718	25,28	24,43
2018	692 772	443 915	248 857	195 058	25,72	4,39
2019	673 598	419 721	253 877	165 844	-5,45	2,02
2020	573 015	333 375	239 640	93 735	-20,57	-5,61
2021	493 096	293 531	199 565	93 966	-11,95%	-16,72%

Zdroj: Customs.ru, 2022

Od roku 2014 do roku 2016 lze pozorovat klesající trend obratu zahraničního obchodu Ruska. Vývoz se v roce 2016 snížil 1,76krát ve srovnání s rokem 2014 a dovoz 1,61krát. Teprve v roce 2017 se začal obrat zahraničního obchodu postupně zvyšovat, kdy vývoz stoupl o 25,28% a dovoz o 24,43%.

Obrázek 1 Podíl jednotlivých skupin zboží na exportu Ruska (2021, v %)

Poznámka: 01-24: potravinářské výrobky a suroviny pro jejich výrobu, 25-27: paliva a energetické produkty, 28-40: výrobky chemického průmyslu, pryž, 41-43: kožené suroviny, kožešiny a výrobky z nich, 44-49: dřevařské a celulózové a papírenské výrobky, 50-67: textil, textilní výrobky a obuv, 71: drahé kameny, drahé kovy a výrobky z nich, 72-83: kovy a kovové výrobky, 84-90: stroje a zařízení, 68-70,91-97: ostatní zboží

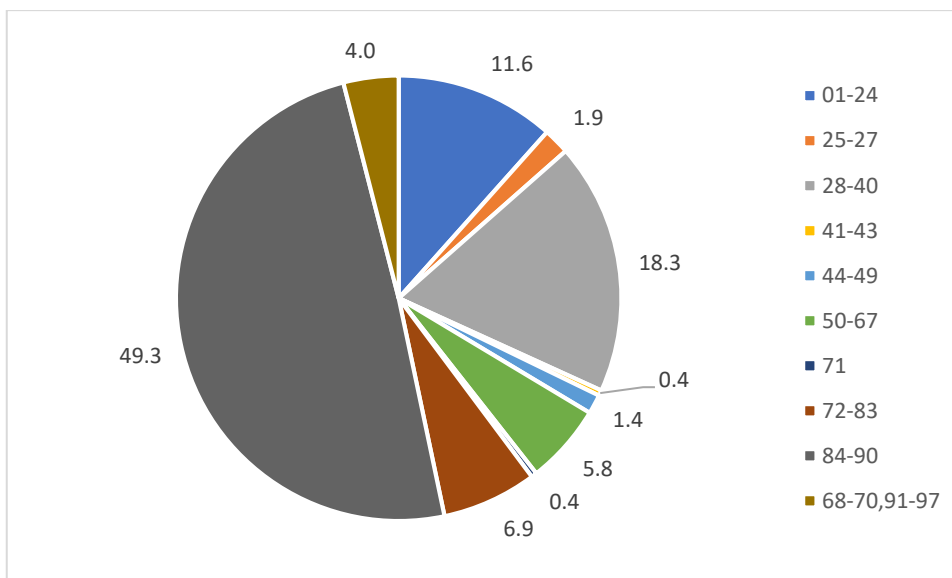
Zdroj: vlastní zpracování, Customs.ru (2022)

Základem ruského exportu jsou paliva a energetické produkty (56,2 %), kovy a kovové výrobky (10,4 %), výrobky chemického průmyslu (7,7 %), potravinářské výrobky a suroviny pro jejich výrobu (7,3 %), stroje a zařízení (6,6 %), dřevařské, celulózové a papírenské výrobky (3,4%).

Dovoz do Ruska v roce 2021 činil 293,5 mld. USD a zahrnoval především stroje a zařízení (49,3%), výrobky chemického průmyslu (18,3%), potravinářské výrobky a suroviny pro jejich výrobu (11,6%) a kovy a kovové výrobky (6,9%).

V současné době se konkrétní role zahraničního obchodu odvíjí rovněž od zahraničně-obchodní politiky země, která je buď liberální, nebo naopak protekcionistická. Ale většina států dodržuje obchodní politiku, která kombinuje liberální prvky (politika volného obchodu) a protekcionismu (vytvoření preferenčních podmínek pro domácí výrobce).

Obrázek 2 Podíl jednotlivých skupin zboží na importu Ruska (2021, v %)

Poznámka: 01-24: potravinářské výrobky a suroviny pro jejich výrobu, 25-27: paliva a energetické produkty, 28-40: výrobky chemického průmyslu, pryž, 41-43: kožené suroviny, kožešiny a výrobky z nich, 44-49: dřevařské a celulózoové a papírenské výrobky, 50-67: textil, textilní výrobky a obuv, 71: drahé kameny, drahé kovy a výrobky z nich, 72-83: kovy a kovové výrobky, 84-90: stroje a zařízení, 68-70,91-97: ostatní zboží

Zdroj: vlastní zpracování, Customs.ru (2022)

Mezi další faktory, které ovlivňují zahraniční obchod patří: geografické umístění státu, politický systém a politická stabilita, kulturně-sociální rozdíly, míra individualismu nebo kolektivismu, jazyková bariéra, právní překážky, existence kurzového rizika, míra korupce, koupěschopnost místního obyvatelstva, nebo konkurence. Významnou roli také hraje stupeň ochrany domácího trhu, členství v mezinárodních organizacích.

Výkonnost ekonomiky země je přímo provázána jak s vývozem, tak dovozem. Proto je velmi důležité, aby každý stát dokázal kompetentně řídit exportní a importní toky tak, aby měly minimální negativní dopad na národní hospodářství. V současnosti se však země potýkají s různými podmínkami a omezeními zahraničně-obchodních aktivit, což státy zavazuje k úpravám své zahraniční obchodní politiky. Mezi takové omezení lze zařadit i mezinárodní sankce.

3.1.3 Teritoriální struktura RF

Pokud hovoříme o územní struktuře Ruska, řada faktorů včetně geografických rysů, povahy umístění hlavních průmyslových center v celé zemi, relativně špatně rozvinuté dopravní infrastruktury atd., tradičně omezuje aktivity zahraničního obchodu. Současně řada odborníků věnuje zvláštní pozornost odlehlosti Ruska od hlavních námořních obchodních cest.

Vezmeme-li toto vše v úvahu, lze tvrdit, že země má více důvodů než mnoho jiných ekonomik, srovnatelných s ní nebo větších, aby mohla být nazývána obchodním národem.

Vlastnosti umístění základny přírodních zdrojů, výrobní a pracovní potenciál země přímo ovlivňují rozsah a směry zahraničního obchodu a ekonomických vztahů ruských regionů (federální okresy a subjekty Ruské federace). Dnes evropská část Ruska představuje více než 4/5 jeho zahraničního obchodu, zatímco rozsáhlá území nacházející se za Uralem, bohatá na různé přírodní zdroje, ale řídko osídlená rozsáhlá území, s některými výjimkami (západosibiřský sever, jih Sibíře a Dálný východ), mají špatné podmínky pro světové ekonomické vztahy.

Ve dvou federálních distriktech – centrálním a severozápadním – je soustředěno více než 3/5 celkového obratu ruského zahraničního obchodu. Největší počet subjektů Ruské federace s významným objemem zahraničního obchodu (více než 2 miliardy USD ročně) se nachází na Volze (7), Středním (5) a Sibiřském (5) federálním okruhu.

Na obecném pozadí je oddělení Moskvy zvláště patrné, ta představuje 2/5 celkového obratu zahraničního obchodu země. Kromě hlavního města patří mezi deset nejlepších subjektů Ruské federace z hlediska zahraničního obchodu: Petrohradský, Ťumeňský a Moskevský region, Republika Tatarstán, Chanty-Mansijský autonomní okruh-Jugra, Leningrad, Sachalin, Sverdlovské regiony a Krasnojarské území. Celkově tyto regiony představují 70% celkového obratu zahraničního obchodu Ruska (Federal'naya tamozhennaya sluzhba, 2022).

Během uplynulého desetiletí došlo k určitým změnám v územní struktuře ruského zahraničního obchodu: Centrální federální okruh výrazně posílil své postavení v obratu zahraničního obchodu země (z 1/3 na 1/2), především v důsledku nárůstu obchodu se zahraničím. Současně se výrazně snížil podíl těchto zemí v obchodních a ekonomických vztazích Volhy, Uralského a Sibiřského federálního okruhu a naopak vzrostl podíl zemí SNS. Zahraniční ekonomická aktivita Jižního a Severního kavkazského federálního okruhu se stále rozvíjí pomalým tempem (Radio Svoboda, 2019).

Tabulka 2 Obrat zahraničního obchodu Ruska v letech 2020-2021

	mil. USD	2021 (v %)	mil. USD	2020 (v %)
Obrat zahraničního obchodu	785000	138	568773	85
včetně:				
země vzdáleného zahraničí	689078	139,2	495189	84,3

země EU	282047	146,6	192374	...
Belgie	11194	142	7882	85,8
Maďarsko	5988	125,9	4756	74,7
Německo	56996	135,7	42003	79
Řecko	4496	167,1	2690	64,9
Itálie	31355	154,7	20267	80,3
Nizozemsko	46440	162,6	28568	58,6
Polsko	22530	156,2	14420	82,5
Slovensko	7051	150	4701	75,5
Finsko	13222	132	10020	73,9
Francie	22044	172,8	12758	85,3
Česko	7639	125,4	6092	71,1
země APEC	261451	136	192179	90,3
Čína	140705	135,2	104060	93,3
Korejská Republika	29882	152,2	19628	80,5
USA	34415	144,2	23874	90,7
Japonsko	19874	122,9	16166	79,5
Indie	13556	146,5	9256	82,4
Spojené Království (Británie)	26733	100,8	26518	153,3
Turecko	33025	157	21041	80,4
Švýcarsko	6163	110,2	5594	85,8
členské státy SNS	95922	130,4	73585	90,4
Ázerbajdžán	3355	116,1	2889	91,1
země EAES	69138	133,7	51695	88,4
Arménie	2603	112,8	2307	90,5
Bělorusko	38427	134,4	28585	84,4
Kazachstán	25621	134,1	19106	94,7
Kyrgyzstán	2487	146,6	1697	89,6
Moldavsko	2168	165,8	1307	79,7
Tádžikistán	1213	144,7	838	84,7
Turkmenistán	865	89,2	970	139,1
Uzbekistán	6900	117,3	5881	115,6

Zdroj: vlastní zpracování, Customs.ru (2022)

Zahraniční ekonomické vztahy Dálného východního federálního okruhu se stále více zaměřují na asijsko-pacifický region. To představuje asi 70% vývozu a více než 80% dovozu Dálného východního federálního okruhu. Tato orientace zahraniční ekonomické činnosti je do značné míry způsobena zvláštnostmi geografické polohy ruského Dálného východu, jeho poskytováním různých přírodních zdrojů, které splňují potřeby ekonomik řady asijsko-tichomořských zemí, dostupností hlavní dopravní a tranzitní infrastruktury, jakož i dynamickým rozvojem trhů a objemů obchodu asijsko-tichomořských zemí.

Při analýze geografické struktury je třeba zmínit tři hlavní oblasti, na které se zaměřuje ruský zahraniční obchod: Evropská unie (EU), APEC a Společenství nezávislých států (SNS).

Asijsko-tichomořská hospodářská spolupráce je fórem pro 21 ekonomik v asijsko-tichomořském regionu, pro spolupráci v regionálním obchodu, usnadnění investic a liberalizaci. Největší ekonomičtí partneři země jsou: Čína, Spojené státy, Turecko a Korejská republika.

Evropská unie je hospodářským a politickým sdružením 27 evropských států. Tabulka 3 ukazuje, že obrat zahraničního obchodu mezi Ruskem a zeměmi EU na konci roku 2021 činil 282,047 milionu amerických USD - o 46,6% více než v roce 2020. To je většina koncentrace na obrat zahraničního obchodu Ruska.

SNS je organizace, která sdružuje 9 republik bývalého Sovětského svazu, v současné době ji tvoří: Arménie, Ázerbájdžán, Bělorusko, Kazachstán, Kyrgyzstán, Moldávie, Rusko, Tádžikistán a Uzbekistán. Gruzie pozastavila své členství v roce 2008 kvůli vojenskému konfliktu s Ruskem a Ukrajinou v roce 2014. Navzdory historické blízkosti členské země SNS nedominují geografické struktuře zahraničního obchodu. V roce 2021 představovala pouze 12,2% obchodního obratu Ruska.

Jedním z největších obchodních partnerů Dálněvýchodního federálního okruhu je dnes Čína.

Stejně jako v mnoha jiných případech je převážná část ruského vývozu do Číny reprezentována velmi omezeným počtem komoditních položek. Největší z nich je 2709 (surová ropa a ropné produkty získané z živičných hornin). Mezi deset hlavních vývozních komoditních skupin patřily další dvě - 2710 (ropa a ropné produkty odvozené z živičných hornin, kromě ropy) a 2701 (uhlí, brikety, pelety a podobné druhy pevných paliv získávaných z uhlí). Celkově podíl tří výše uvedených komoditních skupin představoval téměř 75% ruského vývozu do Číny.

Je třeba zmínit také to, že hlavními prvky ruského rybářského komplexu jsou rybolov (rybolov), chov ryb (chov ryb), jakož i zpracování a výroba rybích produktů. V devíti základních subjektech Ruské federace přesáhl podíl rybolovu a chovu ryb 1%. Na území Kamčatky byl rybolov vedoucím odvětvím ekonomiky, vysoký podíl byl zaznamenán v oblasti Murmansk a v regionech Primorsky, Magadan a Sachalin.

Ruský vývoz do Spojených států je ovládán energetickými zdroji. Na úrovni čtyř značek komoditní nomenklatury zahraniční ekonomické činnosti jsou dvě hlavní skupiny komodit

2710 (ropa a ropné produkty odvozené z živičných hornin, s výjimkou surové) a 2709 (ropa a ropné produkty odvozené z živičných hornin).

Struktura ruského vývozu do Mongolska prakticky opakuje svou obecnou strukturu. Minerální paliva, minerální oleje a produkty jejich destilace a asfaltové látky tedy tvoří asi 65% dodávek, železo a ocel - pouze 4%, stroje, mechanická zařízení, jaderné reaktory, kotle a jejich části - 3%, železniční lokomotivy, hnojiva a semena a obiloviny - 2% každý. Takové složení dodávek naznačuje, že v současné době je vývozní potenciál ruských nepřímých výrobků velmi omezený.

Vzhledem k otázce ruského zahraničního obchodu je nemožné se nedotknout skutečnosti, že 22. srpna 2012 se Rusko stalo členem WTO, po kterém se objevily další příležitosti k depolitizaci obchodních vztahů se zeměmi EU. Od nyní se strany plně zavázaly dodržovat normy a pravidla Světové obchodní organizace ve vzájemném vztahu v oblasti obchodu.

Je třeba poznamenat, že Světová obchodní organizace byla téměř vždy charakterizována pozitivním dopadem na rozvoj obchodních vztahů mezi zeměmi. Faktor členství ve WTO by se mohl stát jednou z pobídek pro proces vyjednávání o nové základní dohodě. Vyhledky na hospodářské a obchodní vztahy mezi zeměmi EU a Ruskem byly spojeny s vytvořením společného hospodářského prostoru, jehož účelem bylo vytvořit otevřený a integrovaný trh mezi Ruskou federací a Evropskou unií. Vzhledem k tomu by se nová základní dohoda mezi Ruskem a zeměmi EU v její ekonomické části mohla ukázat jako dohoda "Světové obchodní organizace – plus". Výrazné zhoršení vztahů v důsledku neshod ohledně událostí na Ukrajině však snížilo pozitivní dopad členství ve WTO na obchodní vztahy mezi Ruskem a Evropskou unií. V současné době je úloha Světové obchodní organizace omezena na možnost normalizace krizového stavu obchodních a ekonomických vztahů mezi Ruskem a zeměmi EU.

V důsledku ukrajinské krize byla jednostranným rozhodnutím EU zmrazena jednání o uzavření nové základní dohody mezi Ruskem a EU. Navíc v souvislosti se zhoršením "krymské a východoukrajinské otázky" uvalila Evropská unie na Ruskou federaci řadu sankcí. Sankce byly zavedeny ve třech fázích a byly omezeny:

1. Bylo uvaleno embargo na dodávky vojenských výrobků, zbraní a technologií, jakož i zboží dvojího užití. Pod tímto zákazem bylo devět společností obranného sektoru Ruska, mezi nimi

Oboronprom, United Aircraft Corporation (UAC), Uralvagonzavod, Concern Kalashnikov (Obolenskiy, 2020).

2. Byla zavedena řada omezení, týkající se dodávek technologií a zařízení pro rafinaci a těžbu ropy, jakož i pro poskytování souvisejících služeb. Takové ruské společnosti jako Rosněft', Transněft', Gazprom Něžt' atd. trpěly sankcemi uvalenými v této oblasti.

3. Přístup na kapitálové trhy EU je omezen pro některé ruské banky (Sberbank, VTB, Gazprombank, Rosselkhozbank a Vnesheconombank). Tato opatření předurčila zpřísnění přístupu k úvěrům a zkrácení doby trvání úvěrů pro ruské banky. Také ruským bankám na trzích EU bylo zakázáno obchodovat s novými dluhopisy a jinými cennými papíry, s dobou oběhu delší než 30 dní (Rosstat, 2022a).

Jako jeden z důvodů pro současné obecné nepříznivé situace v ruském zahraničním obchodu by měl být považován v mnoha ohledech závazek k národnímu ekonomickému systému, který přetrvává dodnes, cíl formulovaný na počátku 1990 - integrace Ruska do světové ekonomiky. Vědomě či nevědomě přispěla k vytvoření zjednodušeného (ne-li jednoduše chybného) postoje k maximalizaci toků zahraničního obchodu. V důsledku toho se obchod stává jakousi hodnotou sám o sobě, nestává se prostředkem k zajištění progresivního rozvoje ekonomiky a růstu sociálního blahobytu, ale nezávislým cílem. Jsem toho názoru, že by tomu tak však být nemělo. Je potřebné rozumné (a ideálně optimální) měřítko účasti ruské ekonomiky v mezinárodním obchodním systému. Toto opatření musí být ještě stanoveno. Dnes však lze s jistotou konstatovat, že obchodní politika by měla být jednoznačně a důsledně zaměřena na její dosažení a následné udržování.

3.2 Sankce a jejich typy

Po zavedení sankcí EU a USA vůči Ruské federaci v roce 2014 se toto téma stalo středem zájmu ruských i zahraničních ekonomů a jedním z nejvíce diskutovaných problémů. Většina západních odborníků je jednotná ve svém názoru, že sankce měly negativní ekonomické důsledky pro Rusko, zejména pro finanční a energetický sektor ekonomiky. Ale na druhou stranu existuje řada analytiků, kteří tvrdí, že sankce nejsou destruktivní a recese ekonomiky Ruska a zhoršení životní úrovně jejích občanů souvisí spíše s poklesem cen ropy a vnitřními problémy země. Zároveň jsou sankce velkou šancí pro rozvoj národní výroby a hledání alternativních trhů (Vinogradova et al. 2017).

Podle D. Grose a F. Mustilliho (2015), členů Centra pro studium evropské politiky, sankce jako takové nezpůsobily změny ve struktuře ruského dovozu a evropského vývozu do Ruska. Ztráty spojené se sankcemi (a ruskými odvetnými sankcemi) jsou pro obě strany nevýznamné. „Tyto sankce by měly být vnímány spíše jako politický signál než jako důležitá ekonomická zbraň,“ říkají autoři.

Stručně řečeno, diskuse se dotýká otázky: jaké jsou důsledky pro evropské i ruské strany konfliktu. Avšak pro lepší pochopení tématu je nutno představit teoretickou základnu sankcí, vysvětlit jaké typy sankcí existují a jak jsou regulované. Odpovědi na tyto otázky jsou představeny v dané podkapitole.

3.2.1 Pojem a příčiny sankcí

Státy a mezinárodní organizace ukládají sankce v reakci na činy jednotlivců, organizací nebo států, o kterých se domnívají, že představují hrozbu pro jejich zájmy nebo mezinárodní bezpečnost.

Pojem „sankce“ (z lat. *sanctio* je potvrzení, schválení) je obecně chápán jako trest za porušení normy (Nešpor, 2017). Z pohledu mezinárodního práva se pojem „sankcí“ spojuje s omezujícími opatřeními Rady bezpečnosti OSN a jiných mezinárodních organizací, s cílem zabránit protiprávnímu jednání dotčené strany (Mrázek, 2022).

Sankce mohou být uvalovány jedním státem, společenstvím států nebo celou mezinárodní organizací. EU přijímá sankce v rámci společné zahraniční a bezpečnostní politiky (SZBP), které mohou být namířeny proti konkrétnímu státu, nestátním subjektům (společnostem) neboli konkrétním osobám či skupinám osob (v daném případě se jedná o individuálně cílené sankce).

Evropská rada uvádí následující důvody pro vyhlášení sankcí (Europa.eu, 2022):

- terorismus,
- anexe cizího území,
- činnosti související se šířením jaderných zbraní,
- kybernetické útoky,
- porušování lidských práv,
- úmyslná destabilizace některé svrchované země.

Důvodem pro uvalení sankcí mohou být buď vojenské operace a ozbrojený zásah do suverénního státu, nebo různé jednání představující hrozby pro mezinárodní bezpečnost:

obchodování s drogami, kyberkriminalita, šíření zbraní hromadného ničení a nelegální obchod se zbraněmi, porušování lidských práv atd.

3.2.2 Typy sankcí

EU dodržuje všechny typy sankcí uvalených rezolucemi Rady bezpečnosti OSN a také kontroluje dodržení sankcí OSN členskými zeměmi. Kromě toho EU má pravomoc rozšiřovat a doplňovat sankce uvalené OSN vlastními omezujícími opatřeními. Mezi hlavní typy sankčních opatření EU patří (Europa.eu, 2022):

1. Diplomatické sankce, mezi které patří přerušování diplomatických styků se sankciovanou zemí, vyhoštění diplomatických zástupců, nebo dokonce uzavření ambasád. Historicky diplomatické sankce byly jednou z častěji používaných forem sankcí v letech 1994-2001 (Old dominion, 2020).
2. Zbrojní embarga se obvykle používá proti zemím, které používají své ozbrojené síly v rozporu s mezinárodním právem tím, že útočí na sousední země nebo na své občany a tím porušují mezinárodní normativní principy a lidská práva. Jsou široce využívány, protože nepoškozují ekonomický blahobyt nevinných lidí a mohou jim pomoci tím, že zabrání zneužívání národního bohatství nebo vojenského vybavení.
3. Omezení vstupu na území EU státním příslušníkům sankciovaných zemí. Tyto sankce zahrnují uzavření vzdušného prostoru a přístavů EU pro všechna letadla a lodě, registrované v sankcionované zemi a také zákaz vývozu leteckého, lodního a vesmírného zboží a technologií do EU. Pro naplnění účelu tohoto omezení členské státy přijímají různá opatření, aby zabránily vstupu osob uvedených na sankčním seznamu na jejich území, nebo tranzitu těchto osob přes jejich území (Celnisprava.cz, n.d.).
4. Zmrazení majetku lze stanovit ve vztahu k centrální bance, vládě, právníkům a fyzickým osobám, které mohou být spojeny se státem. Majetkem se rozumí nejen finanční prostředky, ale také jakýkoli majetek nacházející se na území států, které k omezením přistoupily. Zmrazení znamená zákaz jakýchkoli transakcí s aktivem, včetně výběru, prodeje, převodu. Takové blokování majetku omezuje financování protiprávní činnosti (Celnisprava.cz, n.d.).
5. Ekonomické sankce jsou často považovány za zvláště silné nástroje, které se mohou vztahovat na celá odvětví ekonomiky zemí a postihovat především obchod a finanční toky sankciované země (Hill, 2003). Ekonomické sankce zahrnují obchodní embarga (omezení vývozu), obchodní bojkot (omezení dovozu), investiční sankce neboli omezení kapitálových toků do sankcionované země. Do ekonomických sankcí také patří tzv. smart sankce,

spočívající nejčastěji ve zmrazení finančních aktiv konkrétních osob, zodpovědných za nežádoucí politiku či jednání (Pryazhnikova, 2016).

Omezení vývozu a dovozu do sankciované země nejčastěji cílí na zboží a služby, které jsou klíčovým zdrojem pro financování nežádoucích aktivit (například diamanty, ropa, dřevo atd). Avšak obchodní sankce často poškozují i zemi, která vyhláší tyto sankce. Z tohoto hlediska je úspěch obchodních sankcí pravděpodobněji, když si země vyhláší sankce může dovolit snížení objemu svého vývozu do sankcionované země.

Sankce uvalené proti Rusku zahrnovaly všechny výše uvedené typy a měly pozitivní i negativní dopady na ruskou ekonomiku. Jejich podrobný vývoj a účinnost bude popsána v následujících kapitolách práce.

3.3 Pandemie koronavíru

Pandemie COVID-19 je současná pandemie, způsobená šířením koronaviru SARS-CoV-2. Vypuknutí viru bylo poprvé hlášeno v čínském Wu-chanu v prosinci 2019. Dne 30. ledna 2020 vyhlásila Světová zdravotnická organizace vypuknutí epidemie ohrožením veřejného zdraví mezinárodního významu a 11. března vyhlásila ohrožení veřejného zdraví pandemií mezinárodního významu.

Pandemie nové koronavirové infekce, která vypukla loni, měla negativní dopad na ruskou ekonomiku a stav jejího zahraničního obchodu. To se stalo novou globální výzvou pro zemi, zahraniční ekonomickou aktivitu a domácí produkci, které jsou od roku 2014 pod přísným tlakem obchodních a politických sankcí řady vyspělých zemí světa (CDC, 2020).

Roztržení dříve vytvořených logistických řetězců vedlo ke globální recesi, která ovlivnila vývoj celé světové ekonomiky, jejíž rozvoj závisel více než kdy jindy na mezinárodním obchodu a spolupráci. Pandemie prudce zasáhla ruský zahraniční obchod a způsobila hospodářský a zahraničně-ekonomický šok, srovnatelný s finanční krizí v letech 2008–2009 a zahraniční hospodářskou krizí v letech 2014–2015.

V posledním desetiletí byl vývoj zahraniční ekonomické aktivity sinusový. Pokud do roku 2013 ekonomika a obrat zahraničního obchodu neustále rostly a dosáhly svého vrcholu, pak v roce 2014, v důsledku zhoršení politických neshod se zeměmi NATO a jejich politickými spojenci, byl zahájen nový klesající trend (Státní zdravotní ústav, 2021).

Vypuknutí pandemie COVID-19 bylo nejsilnějším šokem pro světovou ekonomiku od velké hospodářské krize v letech 1929–1933. V roce 2020 se uprostřed pandemie koronaviru

COVID-19 a restriktivních opatření světová ekonomika snížila o 4,3 %, jak vyplývá ze zprávy OSN „Světová ekonomická situace a vyhlídky“. Globální HDP v roce 2020 klesl o přibližně 4,3% - to je nejprudší pokles výroby od Velké hospodářské krize. Během Velké recese v roce 2009 klesla globální produkce o 1,7% (CDC, 2020).

V tomto kontextu nebyla ekonomika Ruské federace výjimkou - téměř všechny sektory národního hospodářství trpěly. Podle Rosstatu činil v roce 2020 pokles hrubého domácího produktu Ruské federace 3,1 %. Nominální objem HDP v roce 2020 činil 106,6 bilionu rublů. Dynamika HDP v roce 2020 ve srovnání s rokem 2019 byla ovlivněna poklesem domácí konečné poptávky (-5 %) a zvýšením čistého vývozu zboží a služeb v důsledku překročení snížení dovozu (-13,7 %) ve srovnání s vývozem (-5,1 %).

Vzhledem k tomu, že pandemie COVID-19 nabyla v roce 2020 globálního rozměru, byla zvláštní pozornost věnována mezinárodnímu obchodu. Zahraniční obchod se zbožím má zásadní význam pro hospodářský rozvoj Ruské federace. Problémy v této oblasti mají mimořádně negativní dopad na ekonomiku země. V tomto ohledu má zvláštní význam studie dynamiky zahraničního obchodu Ruské federace, v souvislosti s pandemií COVID-19.

Podle Federální celní služby Ruska činil celkový obrat zahraničního obchodu Ruské federace v roce 2020 571,9 miliardy amerických USD, což je o 15,2% méně ve srovnání se stejným obdobím v roce 2019 (674,3 miliardy amerických USD). V roce 2020 nejvíce utrpěl ruský vývoz, jehož objem se ve srovnání s rokem 2019 snížil o 20,7% (338,2 a 426,3 miliardy amerických USD). Současně se dovoz zboží do Ruské federace v roce 2020 snížil pouze o 5,7% ve srovnání s rokem 2019 (233,7 a 248 miliard amerických USD).

Navzdory silnému poklesu ruského vývozu v roce 2020 je bilance zahraničního obchodu stále kladná (104,5 miliardy amerických USD), ale bilance se ve srovnání s rokem 2019 snížila o více než 40% (činila 178,4 miliardy amerických USD).

V roce 2020 došlo k nejsilnějšímu dopadu pandemie COVID-19 v měsících dubnu a květnu. V těchto měsících se vývoz snížil o 33%, dovoz - o téměř 20% a obrat zahraničního obchodu jako celek - o 27% ve srovnání se stejnými měsíci v roce 2019. Do konce roku 2020 se situace v zahraničním obchodě Ruské federace výrazně zlepšila, dovoz v prosinci dokonce překročil o 4% dovoz z prosince 2019, ale vývoz a obrat zahraničního obchodu nemohly překonat objemy prosince 2019 (pokles o 10 a 5%) (Zaitsev, 2020).

V komoditní struktuře ruského vývozu do zemí mimo SNS v roce 2020 je negativní dynamika pozorována téměř ve všech komoditních skupinách. Výjimkou jsou potravinářské výrobky,

stejně jako drahé kameny, drahé kovy a výrobky z nich. Vývoz potravin do zemí mimo SNS se ve srovnání s rokem 2019 zvýšil o 21,7%, tento nárůst je způsoben vysokým výnosem zemědělství v Ruské federaci v roce 2020. Vývoz drahých kamenů a kovů do zemí mimo SNS se v roce 2020 zvýšil 2krát ve srovnání s rokem 2019, což je způsobeno silným nárůstem světových cen zlata a dalších drahých kovů v roce 2020. Vývoz paliv a energetických produktů do zemí mimo SNS se v roce 2020 snížil o téměř 40% ve srovnání s rokem 2019, důvodem je zavedení lockdownů ve většině zemí světa, jakož i uzavření hranic v důsledku pandemie COVID-19. Pokud jde o ruský vývoz do zemí SNS, v roce 2020 nebyly výkyvy v objemech vývozu tak významné, pokud nezohledníme palivové a energetické produkty.

Na základě výsledků analýzy lze vyvodit následující závěry:

1. Pandemie COVID-19 měla negativní dopad na vývoj mezinárodního obchodu, objem dodávek komodit se v roce 2020 snížil po celém světě.
2. V roce 2020 se obrat zahraničního obchodu Ruské federace snížil o 15% ve srovnání s rokem 2019, nejvíce postižený je vývoz Ruské federace, jehož objem se ve srovnání s rokem 2019 snížil o 20,7% (Rosstat, 2022a).
3. V komoditní struktuře vývozu Ruské federace v roce 2020 je pozorována negativní dynamika téměř ve všech komoditních skupinách v důsledku pandemie COVID-19, vývoz paliv a energetických produktů se v roce 2020 snížil o téměř 40% ve srovnání s rokem 2019.
4. Míra poklesu objemu dovozu zboží do Ruské federace v roce 2020 nebyla tak významná jako pokles vývozu, což je způsobeno širokou diverzifikací komoditní struktury dovozu.
5. Deset hlavních zemí - obchodních partnerů Ruské federace se mírně změnilo: místo Japonska zaujala Velká Británie. Spojené království bylo jedinou zemí, s níž obchodní obrat Ruské federace v roce 2020 vzrostl, což představuje nárůst o 53%.

Pandemie COVID-19 opět ukázala slabiny ruské ekonomiky. Jeho závislost na vývozu palivových a energetických komplexů může v budoucnu představovat vážnou hrozbu pro ekonomickou bezpečnost země.

4 Faktory působící na zahraniční obchod RF

Formování zahraničního obchodu a zahraniční obchodní politiky země probíhá pod vlivem mnoha makroekonomických faktorů. Klíčové místo mezi nimi zaujímá hrubý domácí produkt, míra otevřenosti ekonomiky, mezinárodní konkurenceschopnost ekonomiky, struktura exportu a importu, vědeckotechnický pokrok a úroveň globalizace.

4.1 Otevřenost ekonomiky Ruska

Charakterizuje význam exportu pro ekonomiku, tzn. ukazuje podíl exportní produkce na HDP. Otevřenost ekonomiky je standardně vyjadřována podílem vývozu či dovozu zboží a služeb (případně jejich součtu), na hrubém domácím produktu (HDP). Vzorec pro výpočet je následující:

$$\text{míra otevřenosti} = \frac{\text{Export (nebo import)}}{\text{HDP}} * 100\%$$

Pro zjištění míry otevřenosti ekonomiky Světová banka určuje následující hranice: Pokud je podíl exportu na HDP nižší než 10 %, je ekonomika země považována za relativně uzavřenou. Pokud je podíl exportu vyšší než 35 %, je ekonomika země považována za relativně otevřenou.

Nízkou míru otevřenosti mohou vykazovat vyspělé země s velkým vnitřním trhem – tzv. soběstačné ekonomiky, nebo málo rozvinuté ekonomiky s nízkou konkurenceschopností na světovém trhu. Vysokou míru otevřenosti mají malé vyspělé ekonomiky široce zapojené do mezinárodního obchodu, nebo rozvojové země s vysokým podílem exportu na HDP díky úzké specializaci, případně nově industrializované země, kde export významně podmiňuje růst HDP (Jurečka, 2017).

Tabulka 3 Míra otevřenosti ruské ekonomiky v letech 2014-2021, mld.USD

Ukazatel	Rok							
	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
HDP	2059,00	1363,00	1277,00	1574,00	1667,00	1687,00	1483,00	1780,00
Export	496,8	341,4	281,9	353,1	443,9	419,7	333,4	293,5
Import	307,9	193	191,6	238,4	248,9	253,9	239,6	199,6
Export/HDP	24,1%	25,0%	22,1%	22,4%	26,6%	24,9%	22,5%	16,5%
Import/HDP	15,0%	14,2%	15,0%	15,1%	14,9%	15,0%	16,2%	11,2%

Zdroj: vlastní zpracování

Analýza míry otevřenosti ruské ekonomiky umožňuje dospět k závěru, že její úroveň je relativně nízká, zejména v části importu. Je třeba také poznamenat, že v poslední době míra

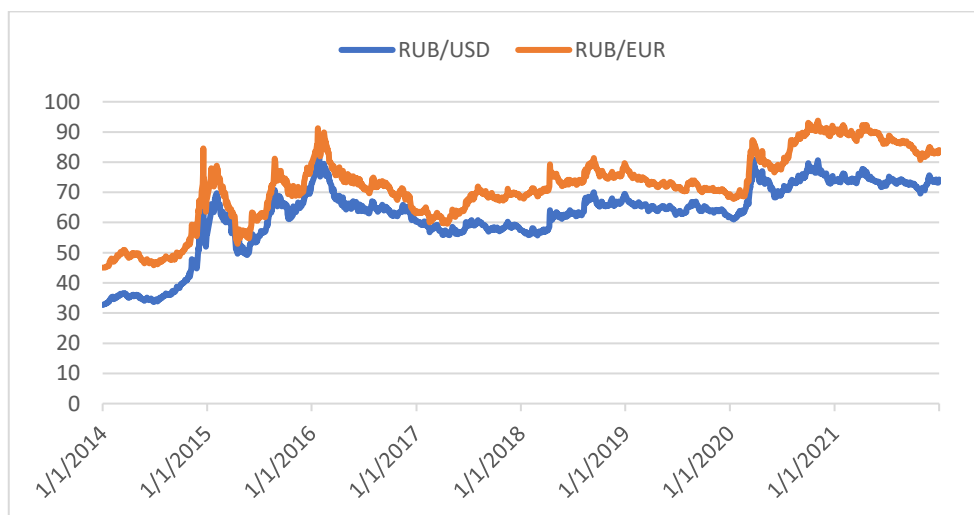
otevřenosti ruské ekonomiky klesá, což je do značné míry důsledkem uplatňování ekonomických sankcí vůči ní.

4.2 Měnový kurz

Od listopadu 2014 přešla Centrální banka Ruska na politiku plovoucího kurzu a zrušila pravidelné devizové intervence (Bank Rossii, 2014).

V prosinci 2014, vzhledem k oslabení rublu vůči americkému dolaru a euru, začala v Rusku měnová a socioekonomická krize, způsobená rychlým poklesem světových cen ropy a také zavedením ekonomických sankcí vůči Rusku v souvislosti s konfliktem na Ukrajině (Gosudarstvennaya Duma, 2015).

Obrázek 3 Vývoj měnového kurzu v letech 2014-2021

Zdroj: vlastní zpracování

Do roku 2015 vstoupila ruská ekonomika se stejnými problémy: s klesajícími cenami ropy a pokračujícími ekonomickými sankcemi. Oslabení rublu se stalo jedním z hlavních faktorů růstu inflace a ve svém důsledku přispělo ke snížení reálných disponibilních příjmů obyvatelstva, dlouhodobému snížení spotřebitelské poptávky a ekonomické recesi (Minekonomrazvitiya Rossii, 2015).

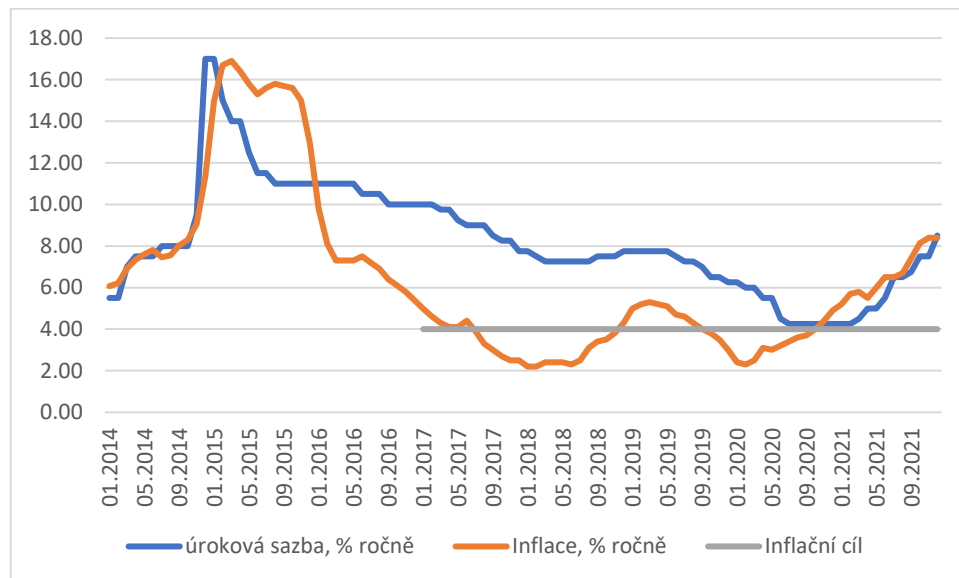
V lednu 2016 kurz rublu vůči dolaru několikrát aktualizoval minimální hodnoty od tzv. „černého úterý“ v prosinci 2014, následně se však ustálil na úrovni roku 2015 (RBK, 2016).

K dalšímu razantnímu oslabení ruské měny došlo v roce 2020, kdy vypukla celosvětová koronavirová krize. Tak během roku pandemie klesl rubl vůči dolaru o 16,5 % a vůči euru o 24 %.

4.3 Inlace

V roce 2014 se s oslabováním rublu prudce zvýšila míra inflace (až na 11,35 % v prosinci 2014). Tento růst pokračoval i v následujícím roce až na hodnotu 12,9 %. V prosinci 2015 rozhodla Ruská centrální banka o změně režimu měnové politiky a počínaje rokem 2016 přešla k cílování inflace. Cílem ruské centrální banky bylo snížit inflaci na 4 % ročně do konce roku 2017 a udržet ji blízko této úrovně i v budoucnu.

Obrázek 4 Vývoj inflace v Rusku v letech 2014-2021

Zdroj: vlastní zpracování

Mimo jiné k prudkému poklesu inflace v roce 2016 přispěla substituce dovozu, dobrá úroda zemědělských plodin a řada dalších faktorů. Následující rok inflace klesla na rekordní minimum za celé postsovětské období – 2,5%. V letech 2017-2020 se roční inflace pohybovala kolem 4 %. Ale v roce 2021 zase zrychlil růst cen kvůli dopadům koronavirové pandemie a inflace dosáhla hodnoty 8,39% (Bank Rossii, 2022).

4.4 Obchodní politika RF

Zahraničně-obchodní politika státu je významným nástrojem ovlivňujícím národohospodářský rozvoj země, má totiž vliv na ekonomický růst, úroveň blahobytu občanů a rozvoj ekonomických sektorů.

Rusko vytváří svou obchodní politiku v souladu s Ústavou RF, federálními zákony a také normami mezinárodního práva. Hlavní směry obchodní politiky určuje prezident RF. Na její tvorbě spolupracují Vláda RF a ministerstvo hospodářského rozvoje a obchodu RF. Účelem

obchodní politiky je vytvářet příznivé podmínky pro ruské vývozce, dovozce, výrobce a spotřebitele zboží a služeb (Internet-portal SNG, 2008).

Ruská vláda udržuje rovnováhu mezi protekcionismem a volným obchodem. Země se účastní celní unie s Kazachstánem a Běloruskem a je také obchodním partnerem asijských zemí a Evropské unie.

Po uvalení sankcí v roce 2014 se však Rusko stále více řídí politikou protekcionismu, která spočívá v podpoře domácích výrobců, zajištění jejich růstu a rozvoje snižováním objemu dováženého zboží, kterému národní produkty zatím nemohou konkurovat. Tato politika má řadu negativních dopadů na ekonomiku země:

- vysoká úroveň cen výrobků,
- pokles tempa technického rozvoje,
- nárůst nelegálního vývozu zboží a kapitálu,
- pokles investiční atraktivity.

Hlavními směry v rámci zahraniční obchodní politiky Ruska se zabývá Ministerstvo hospodářského rozvoje. V současné době ministerstvo stanovuje následující směry rozvoje zahraničních obchodních vztahů:

- Rozšíření obchodní spolupráce s dalšími zeměmi, pokračování integračních procesů ve světové ekonomice.
- Vytváření Euroasijské hospodářské unie.
- Zlepšení státní regulace zahraniční obchodní politiky.
- Rozvoj sociální a administrativní infrastruktury celních orgánů a zlepšení jejich technického vybavení.

5 Praktická část práce

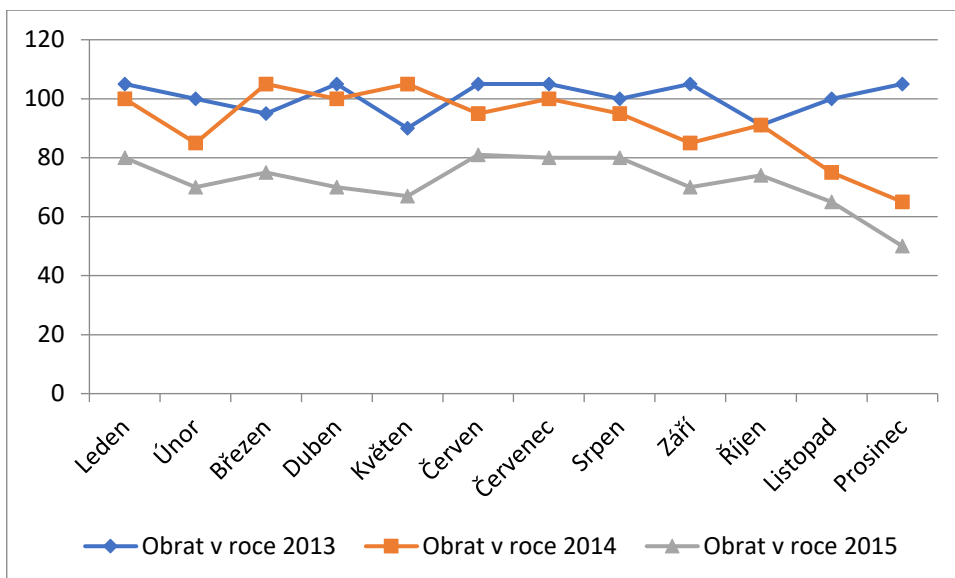
5.1 Vývoj Ruského zahraničního obchodu po uvalení sankcí

Připojení Krymu k Rusku v březnu 2014 bylo důvodem pro zavedení hospodářských sankcí ze strany Evropské unie a Spojených států vůči řadě fyzických a právnických osob, působících (přímo či nepřímo) na území Krymu. Současně sankční "válka" ještě neskončila a její výsledky pro většinu odvětví ekonomiky země jsou spíše negativní než pozitivní (Korrespondent.net, 2017).

Zvláštní zmínku je třeba věnovat sankcím přímo zaměřeným na izolaci krymského hospodářství. Zejména od prosince 2014 byl zaveden zákaz amerických investic do rozvoje poloostrova, jakož i vývozu a dovozu zboží, služeb a technologií mezi Spojenými státy a krymským regionem. Světové platební systémy Visa a Mastercard pozastavily obsluhu karet ruských bank, které rozšířily své aktivity na Krym. Největší domácí úvěrová instituce Sberbank se obává důsledků sankcí a neotevřela své pobočky na poloostrově (Radio Svoboda, 2019).

Ruský dovoz potravinářských výrobků ze Spojených států a před zavedením embarga byl zanedbatelný. Nebylo možné doufat v nějaký dopad zákazů na ekonomiku zámořského giganta. Pro EU je to něco jiného. V roce 2013 se Rusko mezi spotřebiteli produktů vyráběných aliancí umístilo na druhém místě po Spojených státech. Její podíl činil 10 % a celková hodnota dodávek činila 11,9 miliardy eur. Do roku 2017 klesla o polovinu na 6 miliard eur. V důsledku toho se jednotliví zemědělci a dokonce i země, které se dříve zaměřovaly na ruský trh, potýkaly s vážnými problémy. Celkově vzato se však roční ztráta několika miliard eur v důsledku poklesu vývozu potravin do Ruska nestala pro sjednocenou Evropu kritickou (Bank Rossii, 2022b).

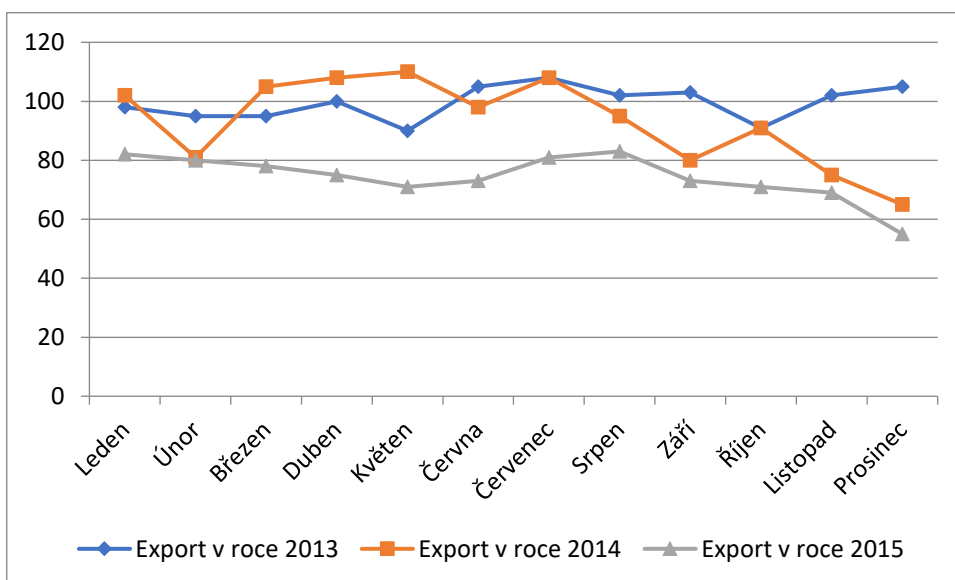
Podívejme se na dynamiku změn v ukazatelích obratu zahraničního obchodu Ruska. Obrat zahraničního obchodu ve 4. čtvrtletí 2014 klesl okamžitě o 20 % ve srovnání se stejným obdobím roku 2013 (obr. 5). Celkově byl obrat zahraničního obchodu Ruské federace v roce 2014 nižší, než obrat v roce 2013 - o 7%. V lednu 2015 pokles obratu pokračoval a činil 66,2 % úrovně roku 2014.

Zdroj: vlastní zpracování

Vývoz a dovoz podle hodnoty v roce 2014 neprošel v období od března do srpna výraznými změnami, ale v srpnu jejich růst hodnotového ekvivalentu prudce klesl - o více než 5% ve srovnání se stejným obdobím v roce 2013 a do konce roku 2014 se růst zpomalil o 30% (obr. 6).

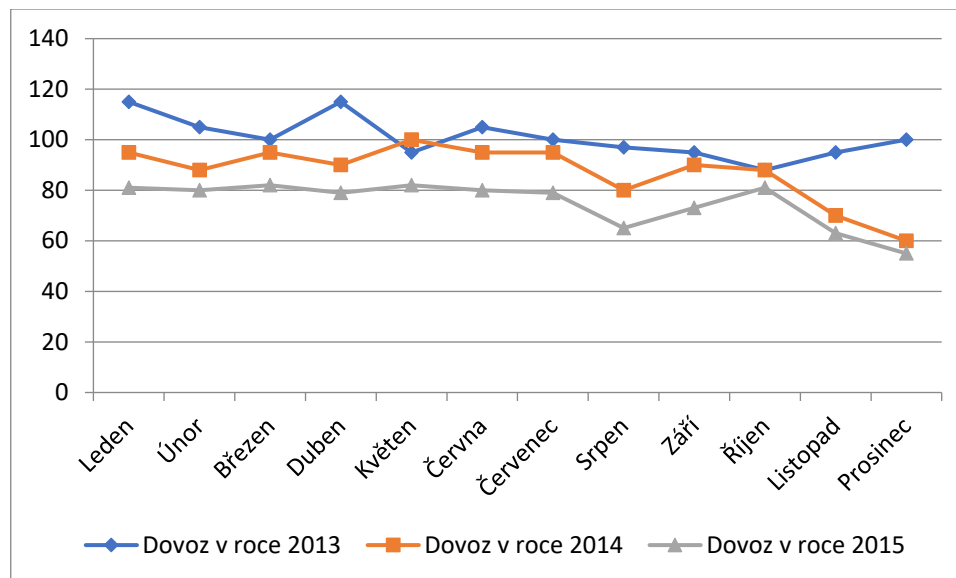
Obrázek 6 Změna vývozu oproti předchozímu roku

Zdroj: vlastní zpracování

Rozdíl mezi vývozem a dovozem za období srpen-prosinec 2014 a srpen-prosinec 2013 činil více než 15%, ačkoli v roce 2013 byl rozdíl za stejné období pro rok 2012 menší než 1%. Na konci ledna 2015 se vývoz snížil na 69,6 % a dovoz na 59,2 % (Bank Rossii, 2022b).

Obrázek 7 Změna dovozu oproti předchozím letům

Zdroj: vlastní zpracování

Analýza ukazuje, že obrat zahraničního obchodu začal prudce klesat po uvalení sankcí západními zeměmi a zavedení embarga na dovoz potravinářských výrobků Ruskem. Současně podle Federální celní služby Ruska činí výše celních plateb spravovaných celními orgány a převedených do federálního rozpočtu v roce 2014 celkem 7 008, 14 miliardy rublů, což přesahuje částku podobných prostředků převedených na Federální celní službu Ruska v roce 2013 (6 564, 56 miliardy rublů), o více než 442,78 miliardy rublů (6,7 %). Výše příjmů spravovaných celními orgány činila 4 542,16 miliard rublů z vývozních operací, 2 272,01 miliard rublů z dovozních operací a 193,97 miliard rublů z ostatních plateb. To znamená, že s poklesem hodnoty vývozu a dovozu v roce 2014 se výše zaplacených cel zvýšila. Vzhledem k tomu, že Ruská federace ani v rámci celní unie (EAEU), ani individuálně nezvýšila sazby cel a jiných celních plateb, růst zaplacených plateb lze vysvětlit pouze devalvací rublu.

5.1.1 Změny v teritoriální struktuře zahraničního obchodu RF

Mnoho autorů píše o změně územní struktury zahraničního obchodu Ruské federace a zdůrazňuje myšlenku, že zavedení sankcí vedlo k potřebě změnit směr vývoje zahraničních

obchodních vztahů Ruské federace. Pokud dříve byly hlavními obchodními partnery Ruské federace země Evropské unie, zhoršení politické situace přispělo k posílení integrace mezi Ruskou federací a asijskými zeměmi, v důsledku čehož se Čína stala jedním z nejdůležitějších obchodních partnerů Ruské federace. Dnes patří rozvoj a posílení zahraničního obchodu s Čínou mezi nejnaléhavější strategické úkoly v rozvoji mezinárodních ekonomických vztahů.

Navzdory změně situace v zahraniční politice v roce 2014, která měla negativní dopad na zahraniční obchod Ruské federace, bylo nicméně s mnoha zeměmi možné udržovat stabilní zahraničně-obchodní vztahy, které mají tendenci se v posledních letech rozvíjet. Vzhledem k dynamice vývozu do Ruské federace podle zemí lze poznamenat, že v první desítce největších zemí vyvážejících domácí výrobky zaujímá Čína neustále vedoucí postavení. Do roku 2018 se stává 1. a vykazuje největší nárůst za 5 let, což se rovná 18,6 miliardy USD. V důsledku toho se objem vývozu do Číny do roku 2018 zvýšil na 56, 1 miliardy USD, ve srovnání s 37,5 miliardy USD na počátku sledovaného období, což je do značné míry způsobeno zintenzivněním změn vektoru zahraničního obchodu Ruské federace ze západu na východ, v souvislosti se zhoršením politické situace. Vysokou míru rozvoje zahraničního obchodu vykazuje Alžírsko, které se v roce 2014 umístilo na 50. místě mezi všemi hlavními partnery Ruské federace z hlediska vývozu a do roku 2018 se dostalo na 20. místo, což představuje nárůst o 3,9 miliardy USD. Rakousko v žebříčku zemí po dobu 5 let vystoupalo z 51. na 27. pozic a absolutní nárůst vývozu činil více než 2,6 miliardy USD. Deset zemí v největším rozvojem exportních vztahů s Ruskou federací uzavírá Švýcarsko, Indie a Bulharsko, nárůst vývozu, s nímž po dobu 5 let činil 1,1 miliardy USD, 1,4 miliardy USD. a 1,5 miliardy USD (ve stejném pořadí). Zahraniční obchodní vztahy se Spojenými státy se navzdory politickému napětí nadále rozvíjejí, v důsledku čehož v roce 2018 tato země zaujala 5. místo mezi deseti nejlepšími, což charakterizuje nárůst hodnoty vývozu za 5 let o 1,9 miliardy USD. Během studijního období Bělorusko postoupilo z 6. na 4. místo, pokud jde o velikost vývozu, ale míra růstu vývozních vztahů není vysoká, v důsledku čehož v první desítce lídrů v rozvoji zahraničních obchodních vztahů je Bělorusko pouze 6., což charakterizuje nárůst vývozu o 1,8 miliardy USD. (tabulka 4) (Rosstat, 2022a).

Tabulka 4 Partnerské země Ruské federace, jejichž vývoz se v období 2014-2018 nejvíce změnil

Země	2014		2018		Změna	
	Výše vývozu, milion	Místa podle velikosti	Výše vývozu, milion	Místa podle velikosti	Výše vývozu, milion	Místa podle velikosti

		USD.	exportu	USD.	exportu	USD.	exportu
Top 10 exportujících zemí s pozitivní dynamikou objemu obchodu s Ruskem							
1	Čína	37 492	2	56 066	1	18 574	1
2	Alžírsko	875	50	4 802	20	3 927	30
3	Rakousko	767	51	3 381	27	2 614	24
4	Egypt	4 939	22	7 137	18	2 198	4
5	USA	10 583	14	12 506	10	1 923	4
6	Bělorusko	19 989	6	21 820	4	1 831	2
7	Rumunsko	1 461	38	3 096	30	1 635	8
8	Bulharsko	1 462	37	2 944	31	1 482	6
9	Indie	6 343	17	7 752	16	1 408	1
10	Švýcarsko	3 667	27	4 776	22	1 109	5
Top 10 exportujících zemí s negativní dynamikou objemu obchodu s Ruskem							
1	Nizozemsko	68 040	1	43 471	2	- 24 569	-1
2	Itálie	35 225	4	16 406	8	-18 819	-4
3	Ukrajina	17 061	9	9 523	14	-7 538	-5
4	Japonsko	19 854	7	12 453	11	-7 401	-4
5	Turecko	24 937	5	21 345	5	- 3 592	-
6	Německo	37 132	3	34 096	3	-3 036	-
7	Singapur	5 550	18	2 790	32	- 2 760	-14
8	Španělsko	4 579	24	2 362	35	- 2 217	-11
9	Británie	11 474	12	9 706	13	- 1 768	-1
10	Ázerbájdžán	3 373	28	1 714	38	- 1 659	-10

Zdroj: vlastní zpracování

Za zmínku stojí také 10 zemí, kde ruský vývoz během sledovaného období klesl nejvýrazněji. Největší pokles lze tedy identifikovat v Nizozemsku, které bylo v roce 2014 lídrem z hlediska vývozu s objemem obchodu více než 68 miliard USD a do roku 2018 zaujalo druhé místo s výší 43,5 miliardy USD, což charakterizuje pokles hodnoty vývozu o 24,6 miliardy USD po dobu 5 let. Druhou pozici ve snížení vývozu zaujímá Itálie, jejíž hodnota vývozu klesla z 35,2 miliardy USD na 16,4 miliardy USD, což má za následek, že se země umístila na 8. místě z hlediska vývozu ve srovnání se 4. místem na začátku sledovaného období. První tři země s negativní dynamikou zahraničního obchodu uzavírá Ukrajina, která se dříve umístila na 9. místě z hlediska vývozu z Ruské federace a v roce 2018 se stala 14.

V důsledku toho se objem vývozu snížil ze 17,1 miliardy USD na 9,5 miliardy USD, což je nejvíce způsobeno politickým faktorem. Kromě toho lze zaznamenat významné zhoršení zahraničních obchodních vztahů se zeměmi, jako je Japonsko, Turecko, Německo, Singapur, Španělsko, Spojené království a Ázerbájdžán, které mají různé důvody.

Změny dovozu byly méně dynamické než u vývozu. K významnému nárůstu dovozu nedošlo - lídrem v absolutním růstu byl Vietnam, hodnota sledovaného ukazatele, ve kterém se

zvýšila z 2,3 miliardy USD na 3,6 miliardy USD. Jedná se o jedinou zemi s nárůstem o více než 1 miliardu USD, v důsledku čehož dochází ke zlepšení postavení země, pokud jde o velikost dovozu. Druhé místo mezi dovážejícími zeměmi zaujímá Čína, zejména Tchaj-wan, ve kterém Ruská federace nakupuje mikroelektroniku. Objem dovozu z Tchaj-wanu po dobu 5 let se zvýšil z 1,7 miliardy USD na 2,1 miliardy USD, v důsledku čehož se stala 27. v celkovém pořadí dovážejících zemí Ruské federace, ve srovnání s 29. místem v roce 2014. Arménie uzavírá první tři pozice ve vývoji dovozu. Jeho hodnota za 5 let vzrostla o 313 milionů USD a celkový objem dovozu dosáhl 627 milionů USD. V celkovém pořadí dovážejících zemí Ruské federace do roku 2018 se Arménie dostala na 41. místo ve srovnání s 48. místem v roce 2014. Základem ruského dovozu z Arménie jsou výrobky potravinářského průmyslu-alkoholické nápoje, tabák, sýry atd. Objem dovozu se Singapurem, založený na strojích, zařízeních a přístrojích, se za dobu 5 let se zvýšil o 266 milionů USD a do roku 2018 dosáhl hodnoty 870 milionů USD. Ruská federace má poměrně vysokou míru rozvoje zahraničních obchodních vztahů na dovoz s takovými zeměmi, jako je Uzbekistán, Írán, Hongkong, Kyrgyzstán, Mexiko a Ázerbájdžán, míra růstu dovozu, s níž po dobu 5 let nepřesahuje 200 milionů USD. Je třeba poznamenat, že největšího pokroku bylo dosaženo u sekundárních partnerů, kteří v době roku 2014 nebyli v první dvacítkě.

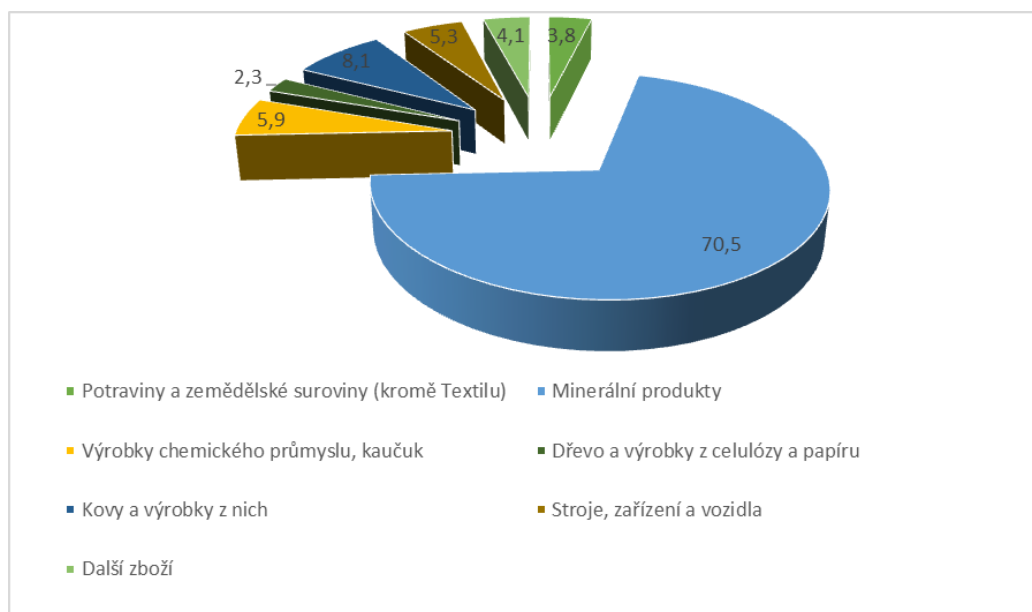
Negativní dynamika dovozní spolupráce byla mnohem vyšší než pozitivní. Snížení opět ovlivnilo země, které jsou důležitými partnery (všech 10 zemí zaujímá "tucet" hlavních zemí vyvážejících výrobky do Ruska), s nimiž se zhoršily vztahy na pozadí ukrajinské krize.

V největší míře je zaznamenáno zhoršení dovozních vztahů Ruské federace s takovými zeměmi, jako je Německo, Spojené státy a Ukrajina. Hodnota dovozu z Německa klesla z 33 miliard USD na 25,5 miliardy USD. Podobná situace je pozorována ve vývoji se Spojenými státy, s nimiž se objem dovozu snížil z 18,5 miliardy USD na 12,5 miliardy USD. Hodnota dovozu z Ukrajiny se v roce 2018 snížila o polovinu na 5,5 miliardy USD, ve srovnání s 10,8 miliardy USD na začátku období, které je předmětem přezkumu, v důsledku čehož v celkovém hodnocení dovozců Ruské federace se Ukrajina stala 9. Také objem dovozu se Spojeným královstvím se výrazně snížil, jehož hodnota v roce 2018 činila 4,04 miliardy USD, což je o 3,58 miliardy USD oproti hodnotě na začátku období. Po dobu 5 let se celkový objem dovozu snížil o více než 2 miliardy USD se zeměmi jako Turecko, Kazachstán, Itálie, Japonsko a Korea. Hodnota ruského dovozu z Polska za 5 let se snížila ze 7,1 miliardy USD na 5,1 miliardy USD.

5.1.2 Změny v komoditní struktuře zahraničního obchodu RF

Ruský vývoz v hodnotovém vyjádření v roce 2014 činil 497,8 miliardy amerických USD a ve srovnání s rokem 2013 se snížil o 5,4%, včetně zemí mimo SNS - 433,8 miliardy amerických USD (o 4,0%), do zemí SNS - 64,0 miliard amerických USD (o 13,5%).

Obrázek 8 Komoditní struktura vývozu Ruské federace v roce 2014

Zdroj: vlastní zpracování

V komoditní struktuře ruského vývozu v roce 2014 činil podíl paliv a energetických produktů 69,5%, hodnota vývozu této skupiny se ve srovnání s rokem 2013 snížila o 6,6%. Podíl kovů a výrobků z nich činil 8,1%. Hodnota vývozu kovů a kovových výrobků se v roce 2014 snížila o 0,9% ve srovnání s rokem 2013 (Firanchuk, 2020).

Hodnota vývozu chemických výrobků se v roce 2014 snížila o 5,2%, zatímco podíl této komoditní skupiny na celkovém vývozu činil 5,9%.

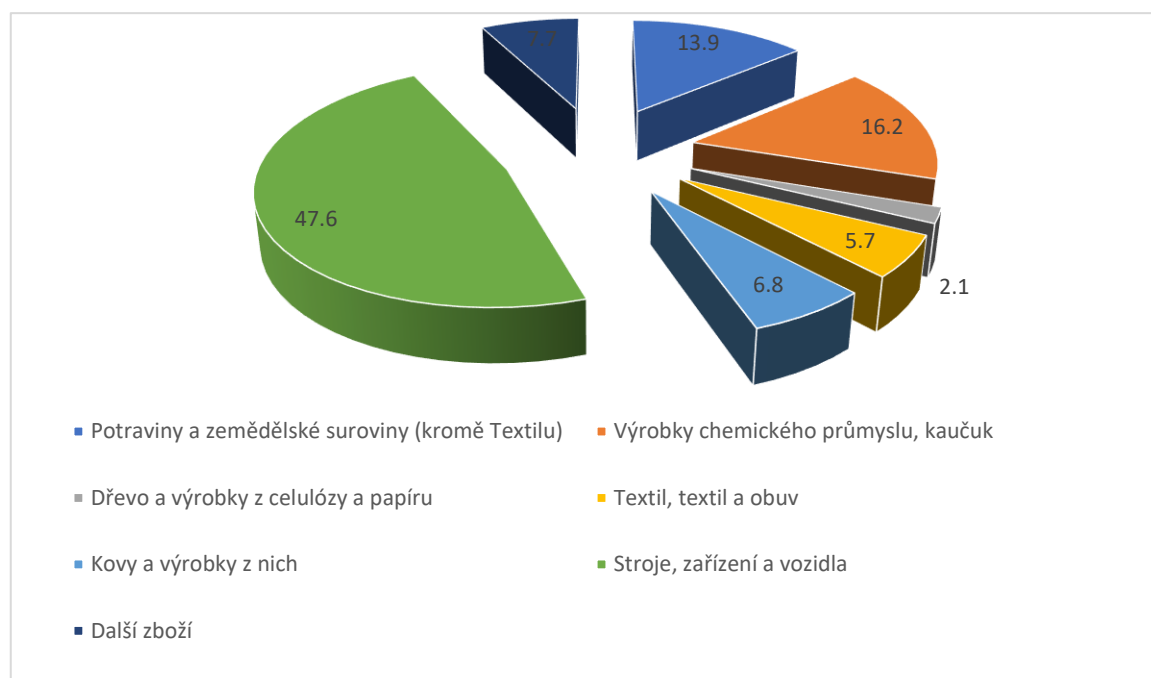
Podíl strojírenských výrobků na celkovém vývozu Ruska v roce 2014 činil 5,3%. Hodnota vývozu těchto výrobků se snížila o 8,4%.

Podíl potravinářských výrobků a zemědělských surovin na hodnotě vývozu země činil 3,8%. Hodnota této komoditní skupiny vzrostla o 16,7%.

Ruský dovoz v roce 2014 činil 286,7 miliardy amerických USD a ve srovnání s rokem 2013 se snížil o 9,1%, včetně zemí mimo SNS – 253 miliard amerických USD, ze zemí SNS - 32,8

miliardy amerických USD. Současně se dovoz ze zemí mimo SNS snížil o 8,1% a ze zemí SNS - o 15,9%.

Obrázek 9 Komoditní struktura dovozu v roce 2014

Zdroj: vlastní zpracování

Podíl strojírenských výrobků ve struktuře ruského dovozu v roce 2014 činil 47,6% (v roce 2013 - 48,5%). Hodnota dovozu strojírenských výrobků se ve srovnání s rokem 2013 snížila o 10,8%. Podíl potravinářských výrobků a surovin k jejich výrobě na celkovém dovozu v roce 2014 činil 13,9 %. Hodnota dovozu těchto výrobků se snížila o 7,7% (Bank Rossii, 2022b).

V roce 2014 se ve srovnání s loňským rokem snížil nákup chemických výrobků v hodnotovém vyjádření o 7,1 %. Podíl těchto produktů činil 16,2 %.

Podíl ruského dovozu textilu, textilu a obuvi v roce 2014 činil 5,7 %. Hodnota dovozu těchto výrobků se snížila o 9,5 %.

Ve srovnání s rokem 2013, dovoz kovů a kovových výrobků se snížil o 11,3%, dřeva a celulózy a papírových výrobků - o 10,8%. Podíl tohoto zboží na celkovém dovozu Ruska v roce 2014 činil 6,8% a 2,1%.

Evropská unie zůstává největším hospodářským partnerem Ruska, což představuje 48,1% obchodního obrátu Ruska v roce 2014 (49,5% v roce 2013), 12,3% (13,4%) pro země SNS, 7,2% (7,3%) pro země EurAsEC a 26,9% (24,8%) pro země APEC.

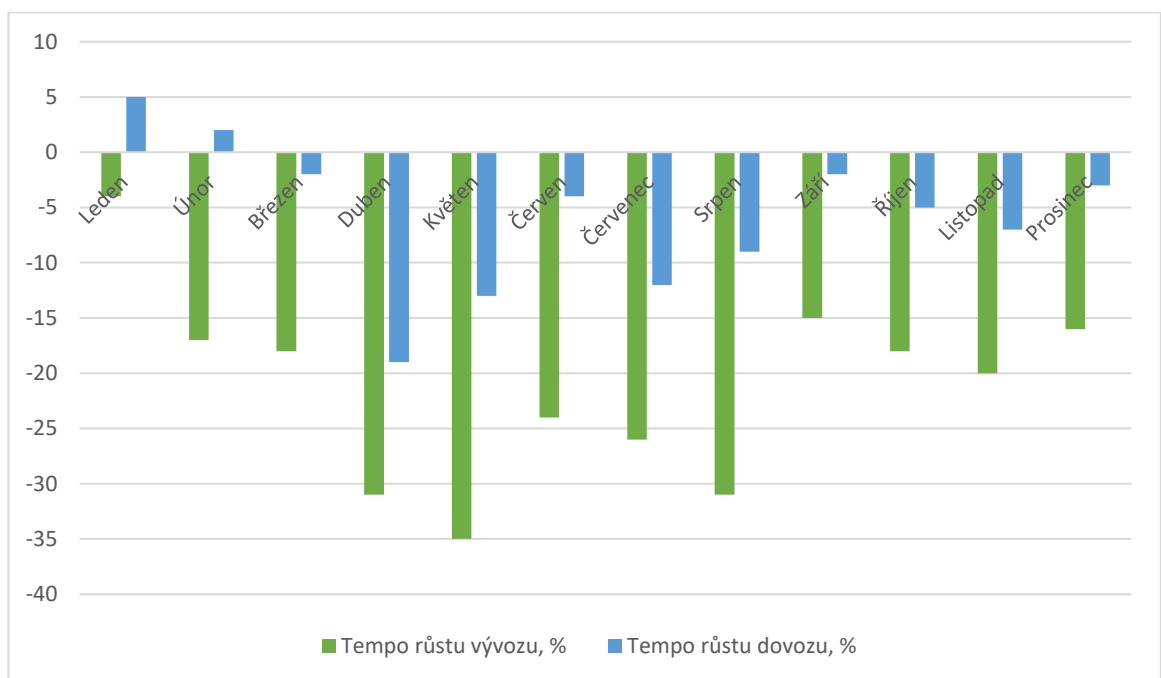
5.2 Vývoj během pandemické krize

Pandemická krize COVID ve světovém obchodu měla rozsáhlý dopad na ruský zahraniční obchod, ale ne bezprecedentní. Hodnota ruského vývozu v lednu až září 2020 ve srovnání se stejným obdobím v roce 2019 podle celních statistik klesla o 22,6%, dovoz - o 6,9%, zatímco ve stejných obdobích roku 2015 a 2016, kdy došlo ke kolapsu na světovém trhu s ropou, činila míra poklesu vývozu a dovozu v ročním vyjádření 31,5 a 38,2% (2015) a 28,7 a 8,7% (v roce 2016) (Federální služba státní statistiky Ruské federace, 2022).

Je třeba poznamenat, že pokles hodnoty ruského vývozu začal ještě před začátkem pandemie – v lednu 2020 – a byl spojen s poklesem cen ropy (obr. 10). Maximální míra poklesu ruského vývozu byla pozorována v květnu 2020 (na rozdíl od světového obchodu, který v dubnu vykázal nejhlubší pokles) a činil 34,1% (v dubnu - 31,5%). Na pozadí růstu cen ropy v červnu se zaostávání za předchozím rokem zpomalilo, ale v červenci až srpnu opět vykazovalo pod vlivem cenového faktoru vzestupnou tendenci.

Navzdory dohodě OPEC, zavazující Rusko ke snížení produkce ropy, zůstala dynamika cen hlavním faktorem poklesu hodnoty domácího vývozu na roční bázi, protože snížení dodávek ropy bylo doprovázeno zvýšením objemu vývozu řady dalšího zboží (Rosstat, 2022a).

Obrázek 10 Dynamika vývozu a dovozu Ruska v roce 2020 (nárůst oproti stejnému období v roce 2019, %)

Zdroj: vlastní zpracování

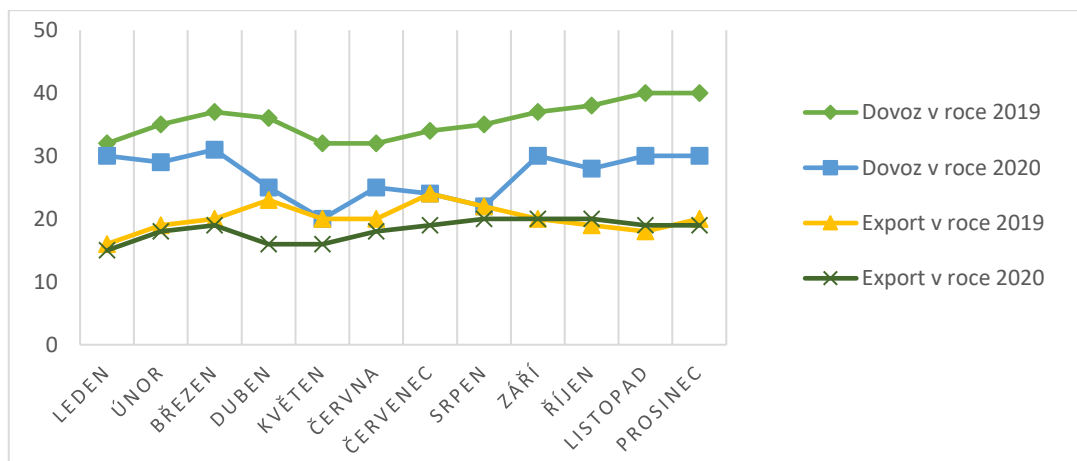
Podle výsledků druhého čtvrtletí tedy index průměrných cen ruského vývozu (ii čtvrtletí roku 2019 = 100%, v průměrných ročních cenách roku 2019) činil 67,4 a objemový index - 106,49. Současně se ve srovnání s předchozím prvním čtvrtletím roku 2020 snížil ruský vývoz ropy o 1,56% - z 64,4 na 63,4 milionu tun, ale zároveň se vývoz ropných produktů zvýšil o 7% (z 35,3 na 37,8 milionu tun) a zemního plynu o 3,8%.

Dynamika cen a objem vývozu v ročním vyjádření se výrazně lišily podle skupin komodit. Například fyzické objemy vývozu potravinářských výrobků a zemědělských surovin se zvýšily téměř 1,5krát, na pozadí mírného poklesu cenové hladiny. Současně, podle očekávání, na vrcholu karanténních opatření ve druhém čtvrtletí se snížily fyzické objemy ruských vývozních dodávek kožených surovin, kožešin a výrobků z nich (2krát); textil, textil a obuv (o 17,2%); stroje, zařízení a vozidla (o 13,6%) (Bank Rossii, 2022b).

Rozdíly v dynamice dodávek pro jednotlivé komoditní skupiny vedly během pandemie ke změnám v komoditní struktuře ruského vývozu. Na pozadí prudkého poklesu podílu nerostných produktů (z 64,7 na 53,3%), včetně paliv a energetických produktů, došlo k výraznému nárůstu podílu drahých kamenů, drahých kovů a výrobků z nich (téměř 3krát nebo o 5,6 procentního bodu), v důsledku zvýšení objemu vývozu zlata v příznivém cenovém prostředí, jakož i podílu potravinářských výrobků a zemědělských surovin (1,5násobek nebo 2,7 procentního bodu).

Na rozdíl od vývozu se dovoz ve druhém čtvrtletí snížil zejména v důsledku poklesu fyzického objemu dovozu v podmínkách karanténních opatření, což vedlo ke snížení úrovně ekonomické aktivity v zemi a objemu efektivní poptávky po investičním i spotřebním zboží (obr. 11). Obecně však v lednu až září 2020 ve srovnání se stejným obdobím v roce 2019 dovoz klesl pouze o 6,9%, což na pozadí výrazného poklesu vývozu vedlo k radikálnímu (o 57 miliard USD) snížení kladné bilance zahraničního obchodu se zbožím - ze 135,2 na 77,1 miliardy USD.

Obrázek 11 Vývoz a dovoz Ruska v lednu až září 2019 a 2020, miliardy USD.

Zdroj: vlastní zpracování

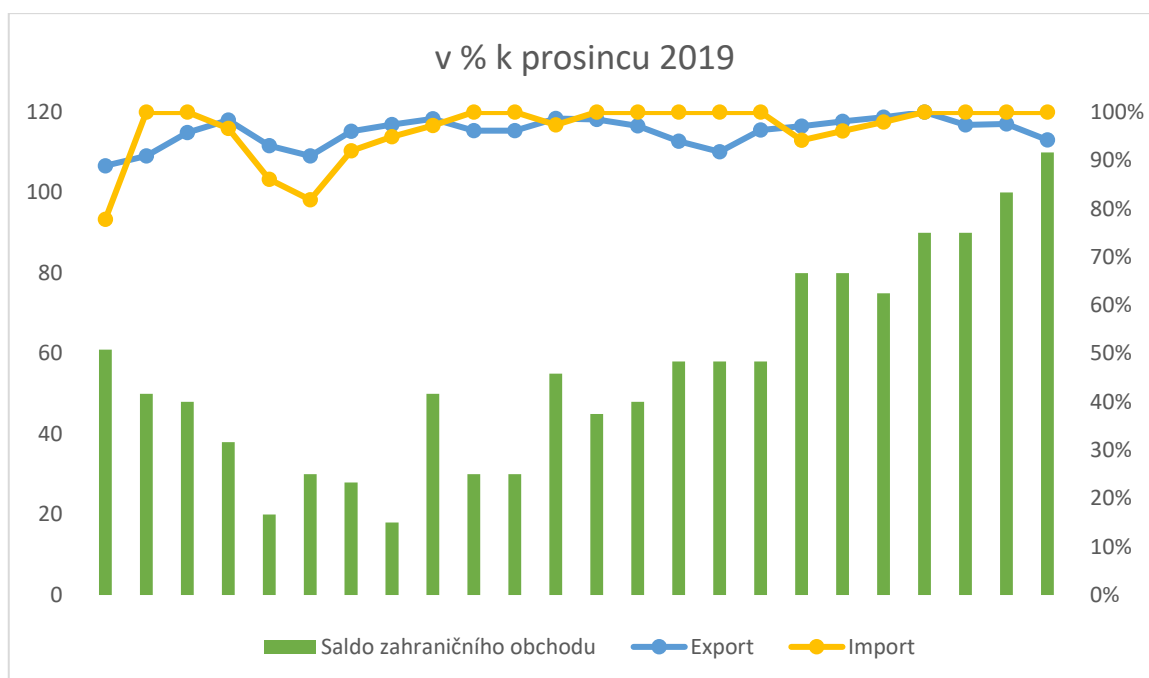
V souvislosti se snížením přebytku obchodu se zbožím došlo k poměrně významnému poklesu záporného salda obchodu se službami. V první polovině roku 2020 se tak ve srovnání se stejným obdobím v roce 2019 snížil ruský dovoz služeb o 27,3% (zejména v důsledku snížení cest do zahraničí v důsledku uzavření hranic), vývozu - o 21,3%, což vedlo ke snížení záporné bilance obchodu se službami o 5,8 miliardy USD (o 39 %).

Ve stejném období, podle Banky Ruska, přebytek obchodu se zbožím klesl o 36,9 miliardy USD (o 42,7 %) na 49,5 miliardy USD. Obecně se tedy bilance obchodu se zbožím a službami v první polovině roku snížila o 32,8 miliardy USD a činila 38,6 miliardy USD (Rosstat, 2022a).

Je však třeba poznamenat, že takový rozsáhlý pokles obchodní bilance není pro Rusko rekordem: na pozadí kolapsu cen ropy v první polovině roku 2016 se kladná bilance obchodu se zbožím a službami snížila o 37,5 miliardy na 33,8 miliardy USD. Současně v první polovině roku 2015, kdy míra poklesu ruského vývozu překročila současnou, se bilance obchodu se zbožím a službami v důsledku výrazného stlačení objemu dovozu snížila o méně než 5 miliard USD ročně – na 71,4 miliardy USD.

Pokud jde o rok 2021, lze poznamenat, že v roce 2021 činil obrat zahraničního obchodu Ruska (podle Banky Ruska) 798,0 miliardy amerických USD (139,3% do roku 2020), včetně vývozu - 494,0 miliardy USD (148,2%), dovozu - 303,9 miliardy USD (126,8%). Obchodní bilance zůstala kladná, 190,1 miliardy amerických USD (v roce 2020 - kladná, 93,7 miliardy USD) (Bank Rossii, 2022b).

Obrázek 12 Dynamika vývozu a dovozu v letech 2020 a 2021

Zdroj: vlastní zpracování

Podíl EU na ruském obchodním obratu se mírně zvýšil (na 35,9 %) poté, co v roce 2020 dosáhl víceletého minima. To bylo způsobeno rostoucími cenami energetických zdrojů a dalších výměnných komodit - základem ruského vývozu na evropský trh, který se meziročně zvýšil o 65,4%. Růst podílu Evropské unie na celkové struktuře ruského vývozu (+ 4,5 procentního bodu) překonal snížení podílu dovozu z EU (-1,9 procentního bodu). Mírný pokles podílu zemí APEC je naopak spojen s poklesem jejich přítomnosti na ruském vývozu (-1,4 procentního bodu) a zvýšením dovozu (+ 1,7 procentního bodu). Zároveň došlo z hodnotového vyjádření k výraznému nárůstu vývozu (+ 38,4 %) i dovozu (+ 33,5 %) ze zemí APEC (Bank Rossii, 2022b).

Podíl Ukrajiny na ruském obchodním obratu nadále klesal, ve srovnání s rokem 2013 se snížil třikrát (na 1,56 %). Dynamika obchodu se SZÚ ve srovnání s obchodem v ostatních zemích byla slabší ve vývozu (+ 36,7%) a na průměrné úrovni dovozu (+ 28,4%), což vedlo ke snížení podílu EAEU na obchodním obratu na 8,8%.

6 Závěr

Mezinárodní ekonomické vztahy byly vždy jednou z nejdynamičtější se rozvíjejících oblastí hospodářského života. Ekonomické vazby mezi státy mají dlouhou historii. Po staletí existovaly a řešily problémy poskytování zboží obyvatelstvu, které národní hospodářství produkovalo neefektivně, nebo vůbec. Procesy probíhající v této oblasti ovlivňují zájmy všech států světa. K dnešnímu dni má Ruská federace exportní a importní vztahy s více než 100 zeměmi světa.

Zahraněční obchod je důležitou a historicky první formou mezinárodních ekonomických vztahů. Jedná se o výměnu zboží mezi státem registrovanými národními firmami. V moderních podmínkách se všechny subjekty světové ekonomiky účastní mezinárodního obchodu. Je založen na mezinárodní dělbě práce.

V průběhu psaní této bakalářské práce byly zváženy různé fáze vývoje ruského zahraničního obchodu v období 2014-2021.

Na základě výsledků analýzy lze vyvodit následující závěry:

1. Připojení Krymu k Rusku v březnu 2014 bylo důvodem pro zavedení hospodářských sankcí ze strany Evropské unie a Spojených států, proti řadě fyzických a právnických osob, působících (přímo či nepřímo) na území Krymu, nebo jakýmkoli způsobem zapojených do procesu přistoupení. Současně sankce "válka" ještě neskončila a její výsledky pro většinu odvětví ekonomiky země jsou spíše negativní než pozitivní.

Podle odborníků WTO ovlivnila nízká tempa růstu světového obchodu v roce 2014 a na začátku roku 2015 řada klíčových faktorů. Mezi ně patří relativně nízký růst HDP na rozvíjejících se trzích, nestabilní ekonomické oživení ve vyspělých zemích, stejně jako rostoucí geopolitická rizika a hrozby (krize na Ukrajině, vojenské konflikty na Blízkém východě, boj proti ebolě v západní Africe atd.). Situaci dále komplikovalo kolísání směnných kurzů, včetně posílení amerického USD o 14 % vůči ostatním měnám v období od července 2014 do března 2015. Obecně platí, že v roce 2014 došlo k minimálním změnám v první desítce předních světových vývozců a dovozců. Podle WTO, do konce roku 2014 podíl Číny (objem vývozu 2343 miliard USD) na světovém exportu ve výši 12,4 % opět předčil největší dodavatele, stejně jako v posledních letech. Čína se umístila před Spojenými státy (1623 mld. USD a 8,6 %) a Německem (1511 mld. USD a 8,0 %).

2. Pandemie COVID-19 měla negativní dopad na rozvoj mezinárodního obchodu, objem dodávek komodit se v roce 2020 po celém světě snížil.

Oživení obchodu se zbožím od třetího čtvrtletí roku 2020 bylo silné, ale nerovnoměrné, přičemž vývoz a dovoz rostly v některých regionech rychleji než v jiných. Ve druhém čtvrtletí roku 2020 byl celosvětově zaznamenán meziroční pokles obchodu se zbožím s výjimkou zemí SNS, kde vývoz vzrostl o 2,8 %. Nejvíce poklesl vývoz ze Severní Ameriky (-25,5 %), následovala Afrika (-21,7 %), Evropa (-20,4 %) a Střední východ (-19,7 %). Menší pokles byl zaznamenán v Latinské Americe (-9,0 %) a Asii (-7,1 %).

Čína a Spojené státy zůstaly v roce 2020 předními světovými vývozci, ale pokud vývoz ze Spojených států klesl, stejně jako ve většině zemí světa, pak se Číně dokonce podařilo do konce roku 2020 zvýšit objem dodávek svých výrobků na světový trh (tabulka 3). Objem průmyslového a spotřebitelského vývozu z Ruska v roce 2020 klesl o 21%, podíl země na celkovém světovém vývozu činil 1,9%.

3. V roce 2020 se obrat zahraničního obchodu Ruské federace snížil o 15 %, ve srovnání s rokem 2019, nejvíce postižený je vývoz Ruské federace, jehož objem se ve srovnání s rokem 2019 snížil o 20,7 %.

4. V komoditní struktuře vývozu Ruské federace v roce 2020 je negativní dynamika pozorována téměř ve všech komoditních skupinách v důsledku pandemie COVID-19, vývoz paliv a energetických produktů se v roce 2020 snížil o téměř 40 % ve srovnání s rokem 2019.

5. Míra poklesu objemu dovozu zboží do Ruské federace v roce 2020 nebyla tak významná jako pokles vývozu, což je způsobeno širokou diverzifikací komoditní struktury dovozu.

6. Deset hlavních zemí, obchodní partneři Ruské federace, se mírně změnili: místo Japonska zaujala Velká Británie. Spojené království bylo jedinou zemí, s níž obchodní obrat Ruské federace v roce 2020 vzrostl, nárůst představuje 53 %.

Pandemie COVID-19 opět ukázala slabiny ruské ekonomiky. Jeho závislost na vývozu palivových a energetických komplexů může v budoucnu představovat vážnou hrozbu pro ekonomickou bezpečnost země.

7 Seznam použitých zdrojů

BANK ROSSII. Doklad o denezhno-kreditnoy politike [online] 2014 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.cbr.ru/Collection/Collection/File/7850/2014_04_ddcp.pdf

BANK ROSSII. Klyuchevaya stavka Banka Rossii i inflyatsiya [online] 2022 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://www.cbr.ru/hd_base/infl/?UniDbQuery.Posted=True&UniDbQuery.From=01.01.2014&UniDbQuery.To=31.12.2021

BANK ROSSII. Statistika vneshnego sektora [online] 2022b [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://cbr.ru/statistics/macro_itm/svs/

BENEŠ, V. *Zahraniční obchod*. Praha: Grada, 2004. 358 s. ISBN 80-247-0558-3.

CDC. Coronavirus Disease 2019 (COVID-19). Centers for Disease Control and Prevention [online] 2020 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.cdc.gov/coronavirus/2019-ncov/variants/variant-classifications.html>

Celnisprava.cz. Sankce (společná zahraniční a bezpečnostní politika) [online]. N.d. [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/different-types/>

CINKL, J. a kol. *Encyklopedie zahraničního obchodu*, 2.vydání. Praha: SNTL - Nakladatelství technické literatury, 1986. 722 s. ISBN není

CIVÍN, L. *Teorie, politika a praxe mezinárodního obchodu*. Praha: Česká zemědělská univerzita v Praze, 2020. 195 s. ISBN 9788021330627.

CUSTOMS.RU. Dokumenty TSVT [online]. 2022 [cit. 2022-05-23]. Dostupné z: <http://stat.customs.ru/documents>

EUROPA.EU. Různé druhy sankcí [online]. 2022. [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/different-types/>

FEDERAL'NAYA TAMOZHENNAYA SLUZHBA. Vneshnetorgovyy oborot Rossii [online]. 2022 [cit. 2022-05-23]. Dostupné z: <https://customs.gov.ru/press/federal/document/230610>

FEDERÁLNÍ SLUŽBA STÁTNÍ STATISTIKY RUSKÉ FEDERACE. Ruský zahraniční obchod – roční údaje. [online]. 2022 [cit. 2022-07-07]. Dostupné z: <https://ru-stat.com/analytics/8316>

FIRANCHUK, A. 2020. Privedeniye kursa rublya k eksportnym tsenam v 2012-2020. Otrasleyaya i geograficheskaya spetsifika. *Ekonomicheskoye razvitiye Rossii*. 27(11): 8–16.

GOSUDARSTVENNAYA DUMA. O merakh po preodoleniyu krizisnykh protsessov v ekonomike Rossii [online] 2015 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <http://duma.gov.ru/media/files/Rx9q8OtxoYAibYrJ5VDmteeAu6Aeugyj.pdf>

GROS, D., MUSTILLI F. The Economic Impact of Sanctions against Russia. *CEPS* [online]. 2015. [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://www.ceps.eu/ceps-publications/economic-impact-sanctions-against-russia-much-ado-about-very-little/>

HILL, C. *The Changing Politics of Foreign Policy*. Hampshire: Palgrave Macmillan, 2003. 400 s. ISBN 978-0333754238

INTERNET-PORTAL SNG. Obzor torgovoy politiki Rossiyskoy Federatsii ot 2007 goda [online] 2008 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://e-cis.info/cooperation/3087/77338/>

JUREČKA, V. *Makroekonomie*. 3., aktualizované a rozšířené vydání. Praha: Grada Publishing, 2017. 368 s. ISBN 978-80-271-0251-8.

KORRESPONDENT.NET. Sanktsii protiv Kryma. Chto zapretili SSHA i Yevrosoyuz [online] 2017 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://korrespondent.net/business/economics/3904512-sanktsyy-protyv-kryma-chto-zapretily-ssha-yevrosouiz>

MINEKONOMRAZVITIYA ROSSII. O tekushchey situatsii v ekonomike Rossiyskoy Federatsii po itogam pervogo polugodiya 2015 goda [online] 2015 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.hse.ru/data/2015/08/28/1087122060/Мониторинг%20«О%20текущей%20ситуации%20в%20экономии%20итогах%20января-июля%202015%20года».pdf>

MRÁZEK, J. Mezinárodněprávní rámec sankcí a jejich uplatnění v praxi [online]. 2022. [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/ostatni-pravo/mezinarodnepravni-ramec-sankci-jejich-uplatneni-v-praxi>

NEŠPOR, Z. Sankce [online]. *Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.* 2017. [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Sankce>

OBOLENSKIY, V. 2020. Ekonomika i vneshnyaya torgovlya Rossii: polgoda v usloviyakh pandemii. *Vestnik Instituta ekonomiki RAN*. 5: 24–34.

OLD DOMINION. The Role of the Sanctions in Diplomacy [online]. 2020. [cit. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/sanctions/different-types/>

PRYAZHNIKOVA, O. 2016. Ekonomicheskiye sanktsii: teoreticheskiye podkhody k otsenke effektivnosti. (referativnyy obzor). *Ekonomicheskiye i sotsial'nyye problemy Rossii*, 2: 155-164.

RADIO SVOBODA. "Sanktsii deystvuyut ne srazu". Posol SSHA v Rossii – o Kremle i Ukraine [online]. 2019 [cit. 2022-05-23]. Dostupné z: <https://www.svoboda.org/a/29877669.html>

RBK. Birzhevoy kurs dollara vzletel vyshe 85 rub. [online] 2016 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: <https://www.rbc.ru/finances/21/01/2016/56a09f729a7947a73433601a>

ROSSTAT. Metodologicheskiye poyasneniya [online]. 2022 [cit. 2022-05-23]. Dostupné z: <https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/vneshtorg.htm>

ROSSTAT. Statistika vneshney trgovli tovarami [online] 2022a [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: https://cbr.ru/statistics/macro_itm/svs/

ROSSTAT. Vneshnyaya trgovlya [online]. 2022a [cit. 2022-05-23]. Dostupné z: https://rosstat.gov.ru/statistics/vneshnyaya_torgovlya

SEMENOVA E., SOBOLEVA J. *Mezhdunarodnaya trgovlya*. Moskva: Direkt-Media, 2015. 260 s. ISBN 9785447546625

STÁTNI ZDRAVOTNÍ ÚSTAV. Základní informace o onemocnění novým koronavirem – covid-19 (coronavirus disease 2019) [online] 2021 [cit. 2022-10-14]. Dostupné z: http://www.szu.cz/uploads/Epidemiologie/Coronavirus/Zakladni_info/zakladni_informace_covid_8_aktualizace_prosinec_2021.pdf

ŠTĚRBOVÁ, L. *Mezinárodní obchod ve světové krizi 21. století*. Praha: Grada. 2013. 368 s. ISBN 978-80-247-4694-4

VINOGRADOVA, E., BURLAKOVA, E., NIKOL'SKIJ A. Pochemu sankcii protiv Rossii vneshne neeffektivny. *Vedomosti* [online] 2017. [ct. 2022-10-09]. Dostupné z: <https://www.vedomosti.ru/economics/articles/2017/08/14/729205-sanktsii-neeffectivni>

ZAITSEV, A. *Tekushchiye tendentsii i prognozy mirovoy ekonomiki i mezhdunarodnoy trgovli*. Moskva: Vysshaya shkola ekonomiki, 2020. ISBN není

8 Seznam obrázků, tabulek, grafů a zkratk

8.2 Seznam obrázků

Obrázek 1	Podíl jednotlivých skupin zboží na exportu Ruska (2021, v %)	13
Obrázek 2	Podíl jednotlivých skupin zboží na importu Ruska (2021, v %)	14
Obrázek 3	Vývoj měnového kurzu v letech 2014-2021	27
Obrázek 4	Vývoj inflace v Rusku v letech 2014-2021	28
Obrázek 5	Dynamika obchodního obratu v letech 2013–2014	30
Obrázek 6	Změna vývozu oproti předchozímu roku	31
Obrázek 7	Změna dovozu oproti předchozím letům	32
Obrázek 8	Komoditní struktura vývozu Ruské federace v roce 2014.....	36
Obrázek 9	Komoditní struktura dovozu v roce 2014	37
Obrázek 10	Dynamika vývozu a dovozu Ruska v roce 2020 (nárůst oproti stejnému období v roce 2019, %).....	38
Obrázek 11	Vývoz a dovoz Ruska v lednu až září 2019 a 2020, miliardy USD.	39
Obrázek 12	Dynamika vývozu a dovozu v letech 2020 a 2021	40

8.3 Seznam tabulek

Tabulka 1	Vývoj zahraničního obchodu Ruska v letech 2014-2020	13
Tabulka 2	Obrat zahraničního obchodu Ruska v letech 2020-2021	16
Tabulka 3	Míra otevřenosti ruské ekonomiky v letech 2014-2021, mld.USD	26
Tabulka 4	... Partnerské země Ruské federace, jejichž vývoz se v období 2014-2018 nejvíce změnil.....	33